

Методичні рекомендації Дніпровської академії неперервної освіти
для роботи над обласним науково-методичним проєктом

«Педагогічні стратегії розвитку самоефективності особистості в освітньому просторі Нової української школи»

III підсумковий) етап

Стор. 2. Рекомендації щодо системи роботи закладів освіти Дніпропетровської області над науково-методичним проєктом «Педагогічні стратегії розвитку самоефективності особистості в освітньому просторі Нової української школи» на третьому (підсумковому) етапі. Тетяна ГАЛЬЦЕВА, завідувач кафедри психології, доктор психологічних наук, доцент

3. «Шкільна історична та громадянська освіта: зауваги до нового, 2023-2024 навчального року». Людмила БАЗИЛЕВСЬКА, завідувач навчально-методичної лабораторії вивчення базових дисциплін Обласного навчально-методичного центру підвищення кваліфікації педагогічних працівників Академії

4. Поради на новий навчальний рік. Любов КАЛИТА, методист навчально-методичної лабораторії вивчення базових дисциплін Академії

5. Педагогічна інтернатура для молодих спеціалістів. Любов КАЛИТА

6-8. Методичні рекомендації про викладання іноземної мови у 2023-2024 н. р. Подала Тетяна БОГАТИРЬОВА, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти Академії

9. Дошкільна зрілість. **Любов ТАРАБАСОВА**, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Академії, кандидат філософських наук, доцент

10-11. Сучасний стан та перспективи розвитку мережі інклюзивно-ресурсних центрів України. Яна ПОЛУПАНОВА, завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Академії

12. Нові виклики та реалії сучасної професійної освіти на 2023-2024 навчальний рік. Віктор ВАСИЛИНЕНКО, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області

13-15. Голодомор. Ми пам'ятаємо про ті злочини і не допустимо їх повторення, нас не зламати... Іван БЕЗЕНА, завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти Академії, кандидат філософських наук, доцент

16. Оснащення класів безпеки в закладах освіти. Пам'ятка. Надія ЛЕОНТЬЄВА, майстер виробничого навчання Дніпровських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (I категорії) Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Дніпропетровської області

16. Пожежна безпека у побуті. Сергій ЯЦЕНКО, майстер виробничого навчання Дніпровських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (I категорії)

16. Йодна профілактика. Порядок застосування. Оксана ШУБІНА, майстер виробничого навчання Дніпровських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (I категорії)

17. Захист населення при радіаційній аварії. Наталія ВОЙТЕНКО, майстер виробничого навчання Дніпровських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (I категорії) Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Дніпропетровської області

17. Обережно! Вибухонебезпечні предмети! Наталія ВОЙТЕНКО

17. БПЛА. Як уберегтись від нього. Надія ЛЕОНТЬЄВА

18. Майстер-клас «В'язання декоративного елемента «Герб України». Підготувала Вікторія БОГДАНОВА, керівник гуртка «В'язання спицями та гачком»

18. Її слова – це ілюстрація дійсності, а життя – феномен сильної жінки. Аліна НОСАНЬ, вчитель української мови та літератури СЗШ № 121, м. Дніпро

Рекомендації щодо системи роботи закладів освіти Дніпропетровської області над науково-методичним проектом

«Педагогічні стратегії розвитку самоефективності особистості в освітньому просторі Нової української школи» на третьому (підсумковому) етапі

Третій етап роботи над цим науково-методичним проектом є підсумковим і містить узагальнення та систематизацію отриманих результатів.

На третьому етапі важливо провести повторну діагностику розвитку основних компонентів самоефективності учнів різних вікових груп на основі визначених показників з використанням комплексу надійних валідних методик, що відповідають нормативним вимогам та порівняти результати. Зробити аналіз динаміки отриманих показників.

Особливу увагу має бути приділено аналізу сформованості навичок самомотивації, самопідтримки, саморегуляції, стресостійкості (резильєнтності) та стабілізації психоемоційного стану учнів.

Також триватиме далі робота щодо проведення серії вебінарів, тренінгів, майстер-класів з проблем збереження психічного здоров'я учасників освітнього процесу в умовах війни. Згідно «Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки», запропонованої першою леді України Оленою Зеленською, в закладах освіти мають і надалі тривати навчання щодо надання першої психологічної допомоги та стрес-менеджменту. Освітнє середовище має бути психологічно, фізично та інформаційно безпечним і перетворитися у школу стійкості. Корисні матеріали із самодопомоги та підтримки інших людей зібрані на сторінці: <https://bf.in.ua/useful/>

На третьому етапі важливо зробити діагностику розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників в умовах роботи над проектом та проаналізувати динаміку отриманих результатів.

Особливістю роботи над науково-методичним проектом є те, що його втілення відбувається в умовах війни. У більшості закладів освіти запроваджена гнучка система організації освітнього процесу. Завданнями третього етапу є популяризація, поширення кращого досвіду роботи педагогів в умовах запровадження нових форм організації освітнього процесу, зокрема, дистанційної, індивідуальної, змішаної.

Актуальним є висвітлення кращого досвіду роботи освітніх закладів з дітьми військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб щодо розвитку стресостійкості та основних якостей самоефективної особистості: позитивного мислення, здатності до ефективно організації, розуміння завдань свого розвитку, вміння використовувати зовнішні та внутрішні ресурси, вільно орієнтуватися в інформаційному й освітньому просторі тощо. Необхідно також презентувати найбільш вдалий досвід роботи вчителів, які досягли високих результатів у процесі втілення науково-методичного проекту та висвітлити результати їхніх напрацювань у публікаціях на міжнародних конференціях, що проводить щорічно кафедра психології Дніпровської академії неперервної освіти, у пресі та інших засобах масової інформації.

Актуальним може бути проведення творчих майстерень кращих педагогів освітніх закладів за підсумками роботи над проектом. Для поширення позитивного досвіду важливо, щоб в освітніх закладах були створені банк педагогічного досвіду та «методична скарбничка»: оформлення результатів роботи над проектом у вигляді методичних порад і комплексу методичних матеріалів з досвіду роботи.

Освітні заклади мають оцінити ефективність роботи над науково-методичним проектом, обговорити та розробити практичні рекомендації, визначити напрями роботи й перспективи подальшої діяльності.

Орієнтована тематика питань для обговорення на психолого-педагогічних семінарах на третьому (підсумковому) етапі роботи над обласним науково-методичним проектом «Педагогічні стратегії розвитку самоефективної особистості в освітньому просторі Нової української школи»

1. Формування життєстійкості (резильєнс) учнів і перша психологічна допомога під час військових дій.
2. Ефективні копінг-стратегії¹ у кризових ситуаціях.

3. Психолого-педагогічний супровід дітей в умовах воєнного стану.

4. Вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку самоефективної особистості.

5. Сила позитивного мислення у розвитку самоефективності особистості.

6. Дієва емпатія як умова виховання моральності та навичок комунікації.

7. Розвиток здоров'язберігаючого освітнього середовища під час воєнного стану.

8. Стратегія відновлення самоефективності особистості при подоланні кризи.

9. Формування комунікативної компетентності учнів в освітньому просторі Нової української школи.

10. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності.

11. Психологічні ресурси особистості в подоланні життєвих криз.

12. Подолання стресу: техніки самодопомоги.

13. Стресостійкість як чинник збереження психічного здоров'я учнів.

14. Розвиток навичок конструктивних поведінкових реакцій в проблемних ситуаціях.

15. Рефлексія як інструмент розвитку самоефективності особистості.

Орієнтована тематика питань для обговорення на педагогічних радах (конференціях) на третьому (підсумковому) етапі роботи над обласним науково-методичним проектом «Педагогічні стратегії розвитку самоефективності особистості в освітньому просторі Нової української школи»

1. Роль педагога у формуванні потреби учнів у саморозвитку.

2. Продуктивна взаємодія педагога з учнями в умовах дистанційного навчання.

3. Освіта в системі цінностей успішної особистості.

4. Педагогічні технології у підвищенні рівня самоефективності учнів в освітньому процесі.

5. Особливості організації освітнього процесу під час війни.

6. Взаємозв'язок сім'ї та школи як одна з основних засад розвитку самоефективності учнів.

7. Діяльність педагогічного колективу у формуванні самоефективної особистості: досвід, проблеми, перспективи.

8. Роль класного керівника в успішній навчальній діяльності учнів та їхній самореалізації.

9. Роль інтерактивних технологій та педагогічних технік у підвищенні навчальної мотивації учнів.

10. Збереження психологічного здоров'я учнів – одне із основних завдань сім'ї та школи.

11. Методи, засоби та прийоми розвитку самоефективності учнів різних вікових груп.

12. Психолого-педагогічний супровід професійного зростання педагога в умовах воєнного стану та післявоєнний період.

13. Підвищення ефективності навчання в умовах Нової української школи.

14. Методи підтримуючого контролю знань та умінь учнів у новій освітній парадигмі.

15. Мотивація та розвиток самоефективності учнів в умовах дистанційного навчання.

Тетяна ГАЛЬЦЕВА,
завідувач кафедри психології,
доктор психологічних наук,
доцент

¹Копінг (від англ. coping – долати) – психологічна стратегія та спосіб подолання людиною стресової ситуації. Поняття об'єднує когнітивні, емоційні та поведінкові стратегії, які використовуються, щоб впоратися із запитами буденного життя. У психології копінг можна розуміти як розширення (збільшення) свідомого зусилля задля вирішення особистих та міжособистих проблем і намагання опанувати, мінімізувати або перенести стрес чи конфлікт. Ефективність копінгових зусиль (копінгу) залежить від типу стресу і/або конфлікту, індивідуальних особливостей кожної людини та обставин.

«Шкільна історична та громадянська освіта: зауваги до нового, 2023-2024 навчального року»

Світові та вітчизняні тенденції у галузі педагогічної освіти свідчать про зростання вимог до рівня професіоналізму вчителів. Суспільство постійно підвищує вимоги до професійного розвитку та компетентностей учителя, до його здатності осмислювати сутність реформаційних процесів, до вміння вибудовувати стратегії взаємодії, обирати способи досягнення цілей, передбачувати наслідки своєї діяльності, гнучко реагувати, здійснювати ефективний педагогічний супровід, формувати ключові й предметні компетентності школярів та інше.

З одного боку, зміна умов навчання та перехід до новітньої моделі освіти у Новій українській школі несуть чимало внутрішніх змін: наприклад, зміна та оновлення у 2022 році навчальних програм з історії, поява у 2023 році проекту Концептуальних засад реформування шкільної історичної освіти, наявність підручників із новим, інтерактивним, інноваційним та методичним апаратом для модельних програм, зміна оцінювання навчальних досягнень учнів у НУШ, зміна стилю викладання навчальних предметів, продовження дії Професійного стандарту вчителя НУШ та інше.

А з іншого боку, це все потребує змін у наповненні професійних здатностей вчителя, що ведуть до поступової методичної перебудови всієї його освітньої діяльності.

У зв'язку з цим сьогодні варто поговорити про особливості нового навчального року, визначити проблеми успішної предметно-методичної компетентності вчителя історії та рівень методичної готовності вчителя до зустрічі з учнями.

У вересні 2023 року розпочнеться новий навчальний рік та другий рік освітнього процесу, що триває в умовах повномасштабного вторгнення. Перш за все, компетентний вчитель історії має бути обізнаним з особливостями такого навчального року та розумітися на першочергових кроках із підготовки до нього. Вчителів важливо орієнтувати в організації та структурі освітнього процесу, знати, в якому саме форматі (очному, дистанційному чи змішаному) планують здійснювати освітній процес у територіальній громаді, знати і володіти загальними, що зазначені у методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів у 2023-2024 н. р., розбиратися у нормативному забезпеченні освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти, ознайомитись із переліком навчальної літератури та навчальних програм, що мають грифи «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі», або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» тощо.

Предметна компетентність вчителя, як виокремлена вагома складова предметно-методичної компетентності, є однією із переваг успішної освітньої діяльності вчителя протягом всього нового року навчання. Задля цього кожен вчитель має знати та орієнтуватись на окреслені державою

першочергові задачі з предметів громадянського та історичного циклу.

Варто пам'ятати, що у 2023-2024 навчальному році, що зазначені реформа загальної середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа», і водночас – впровадження у 5-6 класах нового Державного стандарту базової середньої освіти.

Історія

Для реалізації пріоритетів громадянської та історичної освітньої галузі, визначених Державним стандартом, у новому 2023-2024 н. р. вчителів історії та громадянської освіти потрібно працювати з таким переліком назв навчальних програм з предметів освітньої галузі та інтегрованих курсів, визначених Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів ЗСО (наказ МОН України від 19.02.2021 р. № 235):

- **13-ма модельними навчальними програмами для 5-6 класів** Нової української школи, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ МОНУ від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти» зі змінами) різних авторських колективів (розміщено на сайті МОН <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>);

- **для учнів 7-11 класів** чинними у 2023-2024 н. р. є навчальні програми для закладів ЗСО з історії, затверджені наказом МОНУ від 03 серпня 2022 року № 698 (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.WH.HU.6-11.pdf>):

- «Історія України. 7-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти»;
- «Історія України. 10-11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти»;
- «Всесвітня історія. 7-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти»;
- «Всесвітня історія. 10-11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти»;

- «Історія: Україна і світ (інтегрований курс). 10-11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти».

Правознавство

Чинними навчальними програмами з правознавства у 2023-2024 н. р. для закладів ЗСО є:

- «**Основи правознавства. 9 клас.** Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти», якій надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» відповідно до наказу МОНУ від 03 серпня 2022 року № 698 (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.osnovy.prazovnavstva-9.pdf>);

- «**Правознавство. 10-11 класи.** Програма для загальноосвітніх навчальних

закладів (**профільний рівень**)», затверджена наказами МОНУ від 14.07.2016 № 826 і від 23.10.2017 № 1407 (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>);

Слід пам'ятати, що правознавство є тим навчальним предметом, засобами якого забезпечується та акцентується увага на правах людини, як наскрізному компоненті всіх навчальних предметів і курсів, та на правах неповнолітніх.

Громадянська освіта

У 2023-2024 н. р. чинною є навчальна програма «**Громадянська освіта (інтегрований курс). 10 клас. Рівень стандарту.** Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти», затверджена МОН з наданням грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» наказом МОН від 03.08.2022 № 698 (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf>).

Водночас для підготовки до нового навчального року рекомендуємо використовувати інформаційні та методичні матеріали щодо викладання історії, основ правознавства, громадянської освіти та курсів духовно-морального спрямування у 2023-2024 н. р., які розміщені на сайті МОНУ.

Далі – про методичну складову предметно-методичної компетентності вчителя історії, що також є частиною загальної професійної компетентності.

На думку деяких вчених, професійна компетентність – це складне явище, комплекс знань, умінь, властивостей і якостей особистості, що забезпечують варіативність, оптимальність та ефективність побудови навчального та виховного процесу.

Місце методичної компетентності у структурі діяльності вчителя історії та правознавства дуже важливе. Її ефективність складають: володіння власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток, володіння спільною професійною співпрацею та вдалими прийомами професійного спілкування, відповідальність за результати своєї професійної праці, володіння прийомами особистісного самовираження, саморозвитку та засобами протистояння професійним деформаціям особистості, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, опірність професійному старінню, вміння раціонально організувати свою працю тощо.

Усі ці вміння та здібності вчителя комплексно складають професійну компетентність, перебувають у постійному зв'язку один з одним та є взаємозалежними. Саме вони забезпечують здатність вчителя розпізнавати й вирішувати методичні завдання, що виникають у процесі педагогічної діяльності. Адже, під час роботи з учнями педагог має демонструвати універсальні та предметні способи дії, ініціювати дії учнів/учениць, корегувати і консультувати їх, залучати до роботи всіх учасників

освітнього процесу, створювати умови для набуття учнями ключових умінь тощо.

У цьому контексті маємо розуміти, що якість організації навчання історії та правознавства на пряму залежить від рівня методичної компетентності кожного вчителя. Вчитель історії та правознавства має багато навчатись, бо теперішні вимоги до педагога потребують власної професійної переоцінки.

Надважливою та провідною частиною методичної здатності вчителя у новому навчальному році має стати обов'язкове підвищення кваліфікації, особливо у міжатестаційний період. Результатом розвитку методичної компетентності має бути і самостійна робота вчителя з розвитку своєї професійної компетентності. Сприятли формуванню всіх компонентів професійної компетентності має системне поглиблення теоретичних знань з предметів громадянського та історичного спрямування, постійне шліфування вже наявних та набутих практичних умінь.

Підсилити методичні компетентності може методична культура вчителя, методичне мислення, методична творчість та методична мобільність. Вагому роль має зіграти і рефлексивна складова, завдяки якій вчитель оцінює свою роботу. Набір зазначених методичних складників у професійній діяльності вчителя історії та правознавства є базовим у підготовці та проведенні уроків.

Отже, при підготовці до нового навчального року ми пропонуємо певні шляхи для зростання професійної та методичної компетентності вчителя історії та правознавства, підкреслюємо важливість особистісних якостей вчителя і відповідальності за здійснюване та звертаємо увагу на першочергові завдання з предметної підготовки кожного освітянина, що визначені державними вимогами у новому навчальному році.

Насамкінець хочу нагадати, що вчитель історії та правознавства покликаний сприяти розвитку учня як особистості, яка керується гуманістичними нормами та цінностями, усвідомлює себе громадянином України та вміє успішно реалізуватися в сучасному українському суспільстві.

Виконати ці завдання може лише вчитель з високим рівнем професійної компетентності.

Людмила БАЗИЛЕВСЬКА,
завідувач навчально-методичної лабораторії вивчення базових дисциплін Обласного навчально-методичного центру підвищення кваліфікації педагогічних працівників Академії

Поради на новий навчальний рік

Міністерство освіти і науки України спільно з Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти», Інститутом педагогіки Національної академії педагогічних наук України підготували інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу і викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти, де викладено нормативне забезпечення освітнього процесу у закладах ЗСО; просвітництва і виховання; структури, форм організації освітнього процесу; наповнюваності класів; поділу класів на групи; оцінювання результатів навчання здобувачів освіти тощо.

Спираючись на модельні навчальні програми, заклад освіти може розробляти навчальні програми предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом та відповідними модельними навчальними програмами.

У новому навчальному році, можливо, буде впроваджена змішана форма навчання. Змішане навчання – це прогресивний підхід, що дає змогу вчителям і учням відчути радість від навчання і ефективніше досягати мети. При викладанні іноземних мов важливо робити наголос на національній ідентичності українців, розвитку навичок іншомовного спілкування, вмінні використовувати мову в життєвих ситуаціях.

Змішане навчання містить елементи онлайн-освіти та традиційного навчання в класі. Це дає змогу комбінувати переваги обох методів і створює гнучкішу та індивідуальну систему навчання.

Особливості змішаного навчання

1. Інтерактивність. Учні отримують можливість конкретніше порозумітися з учителем і виявити свої знання;

2. Гнучкість. Учні можуть вчитись у власному темпі, з використанням різноманітних підходів;

3. Індивідуалізація. Учні можуть працювати з темами, які вони вважають цікавими, і виробляти свій ритм навчання;

4. Розвиток свідомої самостійності. Учні можуть глибше зануритись у процес навчання та отримувати знання.

Вимоги до змішаного навчання

1. Компетентність вчителя. Освітня діяльність має ґрунтуватися на використанні цифрових технологій та бути готовими використовувати їх для успішного впровадження змішаного навчання;

2. Розуміння потреб учнів. Необхідно мати чітке уявлення про кількість учнів, цілі та потреби групи;

3. Доступ до змішаних ресурсів. Навчальні ресурси мають бути доступні для учнів, а також створюватись спеціально для змішаного навчання;

4. Організація роботи в класі. Чітко визначені правила для учнів, відповідальність за роботу та засвоєння матеріалу.

Поради

щодо змішаної форми навчання

• Переконайтеся, що ви маєте зрозумілу систему для змішаного навчання та чітко складений план занять.

• Використовуйте різні методи та техніки, такі як: групова та парна робота, індивідуальні завдання, роліві ігри та ін.

• Користуйтеся автентичними матеріалами, такими як: відео, пісні та інтернет-ресурси, щоб збільшити мотивацію учнів.

• Регулярно використовуйте різноманітні перевірки знань і змагання між учнями, щоб стимулювати їхні досягнення.

• Скеруйте увагу здобувачів освіти на важливі моменти, зокрема на граматику та лексику, і розвивайте їхні навички усного та писемного мовлення.

• Надихайте учнів розмовляти і писати на різні теми, що стосуються їхнього життя та інтересів.

• Залучайте гостей – носіїв мови, будьте відповідальні за якісне викладання свого предмета.

• Не забувайте про важливість набуття мовленнєвої компетентності у змішаному навчанні, тобто про розвиток навичок розуміння та використання мови в різних життєвих ситуаціях.

• Завжди контролюйте час.

Інтеграція технологій і автентичних матеріалів у процес вивчення мови також має вагомий значення для ефективного її вивчення. Використання технологій, таких як онлайн-ресурси та програми для вивчення мови, може покращити її опанування, надаючи здобувачам освіти інтерактивні та цікаві матеріали. Крім того, використання автентичних матеріалів, таких як новини та відео, може допомогти учням розвинути свої мовні навички більш природним і контекстуальним способами. Використовуючи технології та автентичні матеріали в навчанні мови, вчителі можуть створити динамічніший і ефективніший досвід навчання для своїх учнів. Для успішної та продуктивної роботи в царині освіти вчителям слід добре продумати усі аспекти навчального процесу.

1. Планування уроків.

2. Використання інтерактивних методів навчання.

3. Використання різноманітних джерел для збагачення мовлення.

4. Активне оцінювання.

5. Розвиток навичок висловлювання.

6. Підтримка культурного розвитку і розвитку навичок спілкування.

7. Використання новітніх технологій у навчанні.

Інтерактивні види діяльності, такі як групові дискусії, роліві ігри, заохочують учнів активно брати участь у навчальному процесі та вдосконалювати свої мовні навички. Крім того, фізичне навантаження покращують самопочуття та можуть використовуватись при вивченні мови для покращення

навчання. Завдяки інтерактивним діям та фізичним рухам на уроках іноземної мови вчителі можуть створити привабливіше та ефективніше навчальне середовище для своїх учнів.

Ідеї для фізичного навантаження на уроці іноземної мови:

Усі ці вправи можна легко виконати в класній кімнаті.

1. Перекладач боді-мови. Запропонуйте учням підключати рухи до своєї мови або перетворитися на мовного перекладача, відтворивши мову жестів співрозмовника.

2. Співпраця. Попросіть учнів по черзі говорити один про одного в третій особі, використовуючи жести. Наприклад: «Він любить їсти фрукти і грати в баскетбол». Учні мають уважно слухати та запам'ятовувати інформацію про своїх однокласників і потім повторювати її.

3. Телетрансляція. Кожен учень обирає відому локацію в своєму місті та розповідає про неї, використовуючи нову лексику. Пізніше ви можете запропонувати учням спробувати скласти підсумковий сюжет про місце, які вони відвідали.

4. Імпровізаційний діалог. Висловлюйте свої почуття та придумайте різні ролі, які ви будете розігрувати на уроках. Наприклад, можна говорити про своїх улюблених акторів або музикантів.

5. Динамічні вправи. Не забувайте про корисні та прості вправи, такі як: згинання колін або стрибки від стіни. Це може бути корисно для учнів, які сидять перед комп'ютером протягом тривалого часу.

6. Фізичні ігри. Використайте мову, щоб організувати гру, наприклад, махніть два рази правою рукою та перехрестіть ноги, коли ви запитаете, «Які фрукти любите їсти влітку?» Це розвиває фізичні та ментальні навички.

Безкоштовні онлайн-ресурси для організації дистанційного навчання Французька мова

Основні інтернет-ресурси з французької мови для різних категорій користувачів зосереджені на одній платформі – <https://kit-francais.glideapp.io>.

Базовий інтернет-ресурс для батьків – <https://tinyurl.com/yazfnkcu>.

Базовий інтернет-ресурс для вчителів – <https://tinyurl.com/y9vvjajhb>.

Базовий інтернет-ресурс для учнів, навчальний додаток – <https://tinyurl.com/y88q3zv2>.

Сайти для безкоштовного вивчення французької мови: для учнів усіх рівнів – <https://tinyurl.com/y8rdoynx>, <https://www.bonjourdefrance.com>.

Безкоштовні онлайн-тести для перевірки рівня опанування французькою мовою – <https://tinyurl.com/ydgg4g2t>, <https://tinyurl.com/y9sclmem>.

Додатки для вивчення французької мови – <https://babadum.com>.

Французька мова для вчителів і учнів – <https://savoirs.rfi.fr/en/apprendre-enseigner>.

Безкоштовний навчальний кібержурнал для вивчення французької мови в режимі онлайн – <https://tinyurl.com/>

[ybxslzms, https://tinyurl.com/ybgtd3ow](https://ybxslzms.tinyurl.com/ybgtd3ow), <https://tinyurl.com/y7xftrog>, <https://espacevirtuel.emdl.fr/>.

Соціальна мережа професійного типу, що об'єднує французькомовних освітян України «IFprofsUkraine» – <https://ua.ifprofs.org>, <https://enseigner.tv5monde.com>.

Навчальні матеріали для вчителів, з використанням актуальних подій у Франції та світі – <https://tinyurl.com/ybxslzms>, <https://tinyurl.com/ybgtd3ow>, <https://espacevirtuel.emdl.fr/>.

Допоміжний сайт з вивчення французької мови – <https://www.zerodeconduite.net>.

Навчальна онлайн-платформа для вчителів «PROFLE+» – <https://www.ciep.fr/formation/profile-plus>, <https://bit.ly/3KEXyLk>.

Відкриті курси (MOOC) викладання французької мови – <https://mooc.cavilam.com>.

Німецька мова

Для вчителів

Безкоштовні вебінари від німецької компанії «Goethe-Institut» – <https://tinyurl.com/y8lbfjg6>, <https://tinyurl.com/ychn9gns>.

Матеріали для навчання, цікаві ідеї для занять, актуальні теми з методики та дидактики німецької мови – <https://tinyurl.com/yba213c5>.

Онлайн-платформа «Німецька в початковій школі» (добірка матеріалів, які можна використовувати, щоб зробити уроки веселими та різноманітними) компанії «Goethe-Institut» – <https://tinyurl.com/y9srcdx7>.

Проект «Lautstark» (різноманітні дидактичні матеріали до теми «Популярна музика із Німеччини») – <https://tinyurl.com/yemrcrfd>.

Художні фільми або відеоролики для мотивації учнів у процесі навчання – <https://tinyurl.com/y71aq714>.

Дидактичні матеріали з літератури – <https://tinyurl.com/yca4993cf>.

Для учнів

Дитячий Університет для дітей віком від 8 до 12 років, де вони мають змогу навчатися за трьома напрямками: людина, природа, техніка, а також вивчати німецьку мову – <https://tinyurl.com/y7p7w6sn>.

Онлайн-університет «JuniorUni» для учнів від 12 до 14 років – <https://tinyurl.com/yamzdemt>.

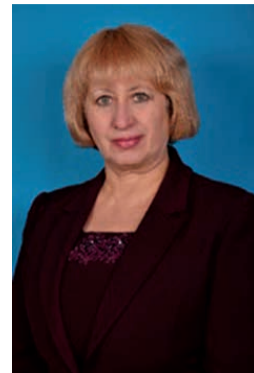
Безкоштовна комп'ютерна гра для учнів віком від 8 до 12 років, яка мотивує їх до вивчення іноземних мов, водночас допомагає оцінити навчальні досягнення учнів – <https://tinyurl.com/ycaf3vww>.

Місто слів. Навчальний додаток для опанування лексики рівня A1/A2 – <https://tinyurl.com/h2tcz7w>.

10 навчальних розділів для опрацювання лексики та граматичних структур на повсякденні теми – <https://tinyurl.com/y9ne2nkk>.

Казки з усього світу – <https://tinyurl.com/y78hfalf>.

Любов КАЛИТА, методист навчально-методичної лабораторії вивчення базових дисциплін Академії

Педагогічна інтернатура для молодих спеціалістів

Міністерство освіти і науки України затвердило положення про педагогічну інтернатуру. Відповідний наказ МОН від 25 жовтня 2021 р. № 1128 зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 грудня 2021 р. за № 1670/37292.

Основними завданнями педагогічної інтернатури є: створення системи професійно-педагогічної адаптації інтерна до умов педагогічної діяльності, формування сприятливого мікроклімату та відчуття соціально-психологічного комфорту, встановлення доброзичливих взаємин із учасниками освітнього процесу; набуття фахових компетентностей, педагогічної майстерності, формування професійної готовності інтерна до самостійної педагогічної діяльності; формування поваги до професії та сумлінного ставлення до трудової діяльності; формування інституту наставництва у закладах освіти, розвиток професійних спільнот педагогічних працівників. Детальніше можна ознайомитися за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/news/>.

Скільки існує світ, стільки педагоги займаються питанням виховання молоді, шукають нові методи викладання для пошкваллення аудиторії, спонукання до праці на заняттях, до мислення, до опанування вміння висловлюватись, відстоювати свою думку.

Все нове – це добре забуде старе.

З перших кроків своєї роботи молодий учитель має усвідомити, що будь-який вид педагогічної або методичної діяльності містить комплексне вирішення низки взаємопов'язаних завдань у межах певного дидактичного циклу:

- 1) педагогічне цілевизначення;
- 2) конструювання навчального або методичного матеріалу;
- 3) визначення методів і прийомів та пов'язаних із ними дій, що забезпечують досягнення мети;
- 4) визначення організаційних форм діяльності;
- 5) добір дидактичних методів або засобів, матеріалів, або способів їхнього використання в навчальному процесі.

До вашої уваги деякі технології, що допоможуть молодому спеціалісту максимально досягти найбільшої ефективності в організації та контролі групи.

Пропоную наступні рекомендації. Сподіваюсь, що вони знадобляться викладачам-початківцям при проведенні занять, і що моя праця виявиться потрібною і корисною.

Отже...

1. Зосередження. Приверніть до себе увагу одразу після дзвоника, не розпочинайте заняття, доки не зосередите на собі всю групу. «Ось я, перед вами. Я чекаю. Я не розпочну, поки не побачу, що кожен з вас мене бачить і чекає від мене повідомлення» – таке має говорити ваш погляд. Ваш голос спокійний та врівноважений. Розмовляйте так тихо, щоб учні самі припинили розмови. Тоді вони вгамуються і

заняття відбудеться на належному рівні та у визначеному діапазоні. Якщо є потреба, можна спочатку виразніше звернутися до аудиторії, але не більше кількох слів.

А потім обов'язково знизити голос до тихішого, ніж звичайний.

2. Основна інструкція. Вчитель має чітко знати тему, мету і завдання дисципліни. Невизначеність сприятиме «розхолодженню» аудиторії, знизить дисципліну, увага учнів буде втрачена. Тому після організаційного моменту слід чітко і послідовно зазначити, про що йтиметься на уроці, які завдання стоять перед аудиторією та скільки часу буде відведено на кожен пункт плану.

Ефективним шляхом досягнення найвищих результатів буде ваша кінцева фраза: «Я гадаю, що ми плідно попрацюємо і в кінці заняття ви зможете поспілкуватись між собою та приготуватись до наступного уроку». Школярі швидко зрозуміють, що чим більше часу піде на організацію, тим менше залишиться на їхнє спілкування.

3. Контроль. Ключем цього принципу має бути рух. Пройдіться по аудиторії доки учні працюють над засвоєнням матеріалу і переконайтесь у прогресі їхньої роботи. Такий прохід має надзвичайну ефективність. Ви переконаєтесь, що кожен займається справою, що підручники відкриті на потрібній сторінці, що запис у зошитах ведеться належним чином тощо. Одночасно, ви зможете надати допомогу тим, хто цього потребує. Ті, хто зволікають у виконанні завдання, при наближенні викладача неодмінно розпочнуть працювати. Таких учнів можна вголос спонукати до справ.

Під час письмової роботи вчитель не має відволікати здобувачів освіти оголошеннями чи репліками. Зауваження слід робити тихим, спокійним голосом кожному персонально, а не на загал. Така поведінка викладача викликає повагу в учнів.

4. Моделювання. Томас Р. Мак Деніел, автор підручника для викладачів-початківців «Дисципліна класної аудиторії. Старі і нові принципи» пише: «Цінності схоплюють – цьому навчити не можна». Ввічливий і коректний, самоорганізований вчитель викликає позитивні емоції в учнів, своїми вчинками сприяє своїй репутації і повазі аудиторії.

5. Невербальні репліки. Стандартним атрибутом в 50-х роках ХХ століття в аудиторіях був звичайний дзвоник. Блискучий мідний дзвоник лежав на столі вчителя. Сигнальний дзвінок привертав увагу класу, спонукав до дисципліни. В наш час вчителі виявляють велику винахідливість у невербальних репліках. Одні – плескають один-два рази у долоні, інші використовують «кляцання» тумблера, дехто носить в кишені якийсь пристрій, що подає сигнал тощо. При потребі привернути до себе увагу такі пристрої використовують на заняттях. Проте слід бути обережними. Це може

змарнувати багато часу, щоб пояснити значення того чи іншого сигналу чи жесту. Найчастіше такі репліки використовують для привертання уваги, а вже потім повідомляється інформація.

6. Управління навколишнім середовищем. Класна кімната є теплим і радісним місцем, де учням приємно працювати. Періодично не завадить дещо змінювати в аудиторії. Навчальна зала з кольоровими картинками, квітами заохочує учнів до вивчення вашого предмета. Школярі цікавляться і вчителем, і його вподобаннями. Знайдіть місце для ваших виробів в аудиторії. Сімейне фото, кілька виробів з вашого хобі чи колекції на столі зацікавлять учнів вашою особистістю, сприятимуть довірчим бесідам про вас і світ ваших захоплень. Позаяк вони пізнають вас краще, то й поліпшиться загальна дисципліна.

7. Стверджуюча дисципліна. Це обмежений засіб традиційного авторитаризму, виконання якого запропонував Лі Кантер (його ім'я зробило цю форму дисципліни однією із найбільш поширених і практикованих). Вона містить добру порцію похвали. Це високо професійна дисципліна, де вчитель – бос. Жоден учень не має права повчати іншого як себе вести і працювати, не має права оцінювати роботу однокласника. Чіткі і зрозумілі правила. Лише вчитель може хвалити і робити зауваження в класі під час уроку.

8. Спонукальні «Я-повідомлення». Це компонент стверджуючої дисципліни. Тобто, це – інформація, якщо хочете, заява учневі з поганою поведінкою. У своєму повідомленні вчитель не пояснює школяреві причину його вини, ні саму вину, а зосереджує його увагу на бажанні: «Ви мені потрібні для...», «Я б хотіла, щоб Ви...», «Я чекаю, що Ви...».

Недосвідчений учитель може неправильно сформулювати «Я-повідомлення»: «Я хочу, щоб ви припинили...», «Я б хотіла, щоб ви не псували...», бо учень одразу відправить вам свій меседж: «А я нічого не робив!», «Це не моя провина!», «Це проти правил!». І пішло-поїхало...

9. Гуманістичні «Я-повідомлення». Ці повідомлення стосуються наших почуттів. Томас Гордон, автор «Teacher Effective Training» (ТЕТ) – «Ефективне навчання викладача» пропонує розділити ці повідомлення на три частини. Перша – опис провини учня: «Коли розмовляли під час мого пояснення теми...». Друга – «Я мусив спинити свою промову», – ефект провини справив враження на вчителя. Третя – ставлення вчителя до цієї провини: «...мені дуже прикро за вимушену зупинку».

Якось один вчитель сказав учневі з почуттями: «Не уявляю, що я Вам зробив, що не заслужив поваги від Вас, яку я отримую від інших в цьому класі і в цій школі. Якщо я був неввічливим з Вами чи неуважний до Вас, зробіть ласку, повідомте мене про це. Я відчуваю, що я наче Вас образив і Ви

тепер не бажаєте виявляти до мене повагу». Учень не розмовляв на уроках цього викладача декілька тижнів.

10. Позитивна дисципліна. Складіть правила поведінки у вашому кабінеті, в яких запишіть найголовніші вимоги до учнів, використовуючи позитивні фрази. Замість «не бігайте по аудиторії» – «Рухайтесь по аудиторії у відповідній манері». Замість «Не боротися!» – «вирішуйте конфлікти мирним шляхом». Замість: «Не жуйте жуйку на уроках» – «Залишайте жуйку дома» тощо. Дайте учням зрозуміти, якої поведінки від них бажаєте, і ви очікуєте, що саме такою вона і буде.

Використовуйте також заохочення. Якщо ви бачите хорошу поведінку учня, то підтвердіть, що ви її бачите. Це можна зробити усно, звичайно, але не тільки. Легкий уклін, усмішка чи великий палець вгору підкріплять ваші слова.

11. Самоаналіз. Аналізуйте свої роботи, дії і слова. Самоаналіз – це найкраща критика і рушійна сила до успішної праці.

Сподіваюсь, що мої поради стануть вам у пригоді та будуть корисними.

Насамкінець, пропоную висловити видатних людей різних епох, які, сподіваюсь, надихнуть вас до високих звершень.

Норман Вінсент Піл: «*Вірте в себе!*»

Леонардо да Вінчі: «*Навчання ніколи не вичерпує розуму*»;

Наполеон Гілл: «*Що розум людини може осягнути і у що він може повірити, те він здатний досягти*»;

Амелія Ергарт: «*Найскладніше почати діяти, все інше залежить лише від наполегливості*»;

Опра Вінфрі: «*Ви отримуєте від життя лише те, що наважуетесь попросити. Не бійтеся підвищувати планку*»;

Марк Твен: «*За 20 років ви будете більше розчаровані тими речами, які ви не робили, ніж тими, які ви зробили. Тому відчайкуйте від тихої пристані. Відчайкуйте попутний вітер у вашому вітрилі. Рухайтесь вперед, дійте, відкривайте!*»;

Роберт Кіосакі: «*Ваш мозок може все. Абсолютно все. Головне, переконатися себе в цьому. Руки не знають, що вони не вмють відтискатися, ноги не знають, що вони слабкі. Це знає ваш мозок. Переконавши себе в тому, що ви можете все, ви справді зможете все*»;

Волт Дісней: «*Кращий спосіб почати роботу – перестати говорити і почати робити*»;

Платон: «*Ніщо не є обтяжливим для мудрої людини і ніщо не створює йому більшого занепокоєння, ніж необхідність витратити на дрібниці і непотрібні речі більше часу, ніж вони того варті*»;

Св. Франциск Ассізький: «*Починіть робити те, що потрібно. Потім робіть те, що можливо. І ви раптом виявите, що робите неможливе*».

Любов КАЛИТА

Методичні рекомендації про викладання іноземної мови у 2023-2024 н. р.

Сьогодні українське суспільство переживає нелегкі часи, пов'язані з військовими діями на території країни. Нестабільна політична ситуація, економічна криза змушують освітню галузь, як і багато інших галузей, долати безліч викликів, адже питання надання якісної освітньої послуги продовжує бути актуальним та одним із пріоритетних. Умови навчання дедалі ускладнюються, виникає потреба у вдосконаленні дистанційної та змішаної форм навчання у закладах освіти Дніпропетровської області. Тому й відбувається переоцінка форм організації процесу, надається більше уваги психологічній підтримці учня в ситуації воєнного стану та бойових дій в Україні.

Процес реформування загальної середньої освіти залишається одним із ключових питань освітньої галузі. Логічний перехід на новий Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти змушує вчителів іноземних мов переглянути методи та підходи до викладання іноземної мови учням 5-9 класів Нової української школи у різних аспектах надання освітньої послуги, ефективно використання інформаційних ресурсів, цифрових технологій та інструментів.

Вивчення іноземних мов у 2023-2024 н. р. здійснюватиметься за декількома державними стандартами та типовими освітніми програмами:

- **для учнів 1-4 класів** за новим Державним стандартом початкової освіти, затвердженим Постановою Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87, та Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О.Я. Савченко, і Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р.Б. Шияна;
- **для учнів 5-6 класів** за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим Постановою КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898, Типовою освітньою програмою затвердженою наказом МОН 19 лютого 2021 р. за № 235 та модельними навчальними програмами, яким наказом МОН від 12 липня 2021 р. № 795 надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

- Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів ЗСО (авт. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М.) – https://drive.google.com/file/d/1Lvr1Juvpo3CMswCPptWQozxXDQrpq_uH-/view?usp=sharing.

- Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів ЗСО (авт. Зиморя І.М., Мойсюк В.А., Трифан М.С., Унгурян І.К., Яковчук М.В.) – https://drive.google.com/file/d/1QtbRLiTenKDCcA5JD_u0CBL8crUo0DbNv/view?usp=sharing.

Друга іноземна мова. 5-9 класи

- Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова. 5-9 класи» для закладів ЗСО (авт. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І.,

Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М., Мацькович М.Р., Глинюк Л.М., Браун Є.Л.).

- **для учнів 7-9 класів** за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим Постановою КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392, та Типовою освітньою програмою закладів ЗСО II ступеня (базова середня освіта), розробленою на виконання Закону України «Про освіту» і затвердженою наказом МОН від 20.04.2018 № 408;

- **для учнів 10-11 класів** за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим Постановою КМУ № 1392, та Типовою освітньою програмою закладів ЗСО III ступеня (профільна середня освіта), розробленою на виконання Закону України «Про освіту» і затвердженою наказом МОН від 20.04.2018 № 407 (у редакції наказу МОН від 28.11.2019 № 1493).

Організація навчання учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти.

Згідно з новою Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом МОН 19 лютого 2021 р. за № 235 та модельними навчальними програмами, яким наказом МОН від 12 липня 2021 р. № 795 надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», питання навчального навантаження учнів 5-9 класів закладів ЗСО регулюється Санітарним регламентом для ЗЗСО, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України 25.09.2020 № 2205 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за № 1111/35394) і Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженим постановою КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898.

Заклад освіти визначає перелік навчальних предметів та/або інтегрованих курсів для реалізації кожної освітньої галузі, а також предмети/курси варіативного освітнього компоненту з урахуванням освітніх потреб учнів, що відображається у навчальному плані освітньої програми закладу освіти. Навчальне навантаження у типових навчальних планах орієнтоване на «рекомендований» навчальний час, визначений базовим навчальним планом Державного стандарту для вивчення певної освітньої галузі на адаптаційному та предметному циклах навчання базової середньої освіти.

Кількість навчальних годин на вивчення інтегрованих курсів заклад освіти визначає самостійно з урахуванням навчального навантаження на відповідні навчальні предмети у типовому навчальному плані.

Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі, відповідно до пункту 26 Державного стандарту, визначає заклад освіти в межах заданого діапазону «мінімального» та «максимального» навчального навантаження.

Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі заклад освіти може зменшувати, включно до мінімального показника. Різниця між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин (резерв навчальних годин) у кожній освітній галузі може бути перерозподілена закладом освіти між освітніми компонентами цієї освітньої галузі або на інші освітні галузі, а також на вибіркові освітні компоненти (незалежно від освітньої галузі).

Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі заклад освіти може збільшувати, включно до максимального показника, з урахуванням перерозподілу різниці між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин інших освітніх галузей.

Кількість навчальних годин, визначена у навчальному плані на вивчення вибіркового освітнього компонента, не включається до максимального показника навчального навантаження, передбаченого на ту чи іншу освітню галузь. Додаткові години для вивчення навчальних предметів, інтегрованих курсів, курсів за вибором, через які реалізуються освітні галузі, проведення індивідуальних консультацій та групових занять заклад ЗСО розподіляє самостійно, враховуючи особливості організації освітнього процесу та індивідуальні освітні потреби учнів, що відображається в освітній програмі закладу.

Спираючись на модельні навчальні програми, заклад освіти може розробляти навчальні програми предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом та/або відповідними модельними навчальними програмами. Формування змісту навчальних предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів може здійснюватися шляхом упорядкування в логічній послідовності результатів навчання кількох освітніх галузей, однієї освітньої галузі або її окремих складників. Друга іноземна мова (не менше двох годин на тиждень) включається до навчального плану освітньої програми за вибором закладу освіти як вибірковий освітній компонент за рахунок перерозподілу навчальних годин інших освітніх галузей.

Дозволяється використовувати підручники, що видані у поточному році та в попередні роки, враховуючи при цьому зміни в програмах. Щодо додаткової навчально-методичної літератури, то вчителі вільні в її виборі й можуть застосовувати таку, що найкраще реалізує їхню методику навчання та компетентнісний потенціал предмета «Іноземні мови». Програма не обмежує самостійність та творчу ініціативу вчителів, передбачаючи гнучкість у виборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб учнів та обраних засобів навчання. Із переліком рекомендованої літератури можна ознайомитися на

сайті МОНУ (www.mon.gov.ua) та на сайті Інституту модернізації змісту освіти (www.imzo.gov.ua).

Кризові події в усьому світі та Україні зокрема, як-от: пандемія COVID-19, карантини з різних причин та воєнний стан стали стресом для всіх учасників освітнього процесу. Швидкий перехід до нових режимів роботи, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій разом з різними психологічними та емоційними станами вчителів та учнів стали викликами для освіти кінця другого десятиліття XXI ст. Вагомого значення у такій ситуації набуває питання створення безпечного та комфортного освітнього середовища для забезпечення якісного учіння та навчання, розвиток компетентностей та забезпечення підтримки, як учнів, так і вчителів.

Досягнення цих завдань реалізується за активної взаємодії вчителів, учнів, адміністрації закладів ЗСО та батьків, а також за наявності відповідних технічних можливостей та розуміння низки новітніх методик і навчальних стратегій, серед них:

Дистанційне навчання, яке здійснюється поза традиційним аудиторним простором і часом. Навчальні матеріали спеціально розроблені для онлайн-навчання та, зазвичай, надаються за допомогою системи керування навчанням. Дистанційне навчання може залучати учнів з усього світу.

Віддалене навчання подібне до дистанційного навчання, проте не вимагає фізичної присутності учнів і вчителів у класі. Віддалене навчання, зазвичай, є тимчасовим і є відповіддю на надзвичайні ситуації, коли безпека учнів і вчителів знаходиться під загрозою. Віддалене навчання, як правило, повторює очні уроки та пропонується учням того ж самого класу чи школи.

Онлайн-навчання – це будь-який тип навчання, який є веборієнтованим, тобто здійснюється через інтернет. Може залучати учнів з віддаленої.

Якість освіти на всіх рівнях залишається головним завданням освітньої галузі за будь-яких умов. Функціонування системи освіти під час надзвичайних ситуацій характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій.

Задля розуміння особливостей віддаленого навчання необхідне опанування педагогічними працівниками новими інструментами, новітніми методиками та стратегіями віддаленого навчання; використання різноманітних форм і прийомів,

Далі – на стор. 7

Продовження. Початок на стор. 6

що допоможуть учням самостійно мислити, ефективно спілкуватися, співпрацювати та творити в умовах кризових і надзвичайних ситуацій, удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей за трудовою дією або групою трудових дій відповідно до професійного стандарту, адаптування компетентностей до умов віддаленого навчання та використання поширених сучасних підходів до освітнього процесу.

Для успішної організації віддаленого навчання необхідне розуміння та усвідомлення особливостей безпечного та ефективного освітнього середовища; використання синхронного та асинхронного віддаленого навчання; з'ясування необхідних комунікативних підходів до навчання мови, які можна застосувати у віддаленому контексті; зосередження особливої уваги на перевернутому навчанні, підході, який швидко набуває популярності в освіті; визначення відмінностей та схожості у віддаленому та очному плануванні уроків, організації уроку та управлінні ресурсами/матеріалами; знаходження шляхів інтеграції соціально-емоційного навчання в школах України.

Ключовим елементом у віддаленому навчанні для вчителів є ознайомлення з різними підходами, стратегіями та інструментами для оцінювання, що містить аналіз стратегій для сприймання усного та письмового мовлення; усної, письмової та онлайн-взаємодії; усного та письмового продукування, граматики та лексики (принципи, цифрові компоненти, можливості інтеграції, поєднання режимів та форматів).

Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти.

Згідно Закону України «Про повну загальну середню освіту» кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне (не поурочне) та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. За вибором закладу оцінювання може здійснюватися за власною шкалою, або за системою оцінювання, визначеною законодавством. За умови використання власної шкали заклад має визначити правила переведення загальної оцінки результатів навчання семестрового та річного оцінювання до системи, визначеної законодавством, для виставлення у Свідоцтві досягнень. Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12.

За рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити адаптаційний період, упродовж якого не здійснюється поточне та тематичне оцінювання.

Заклади освіти мають право на свободу вибору форм, змісту та способів оцінювання за рішенням педагогічної ради.

Формувальне (поточне формувальне) оцінювання, окрім рівневого або бального може здійснюватися у формі самооцінювання, взаємооцінювання учнів, оцінювання вчителем із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостереження вчителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учнів тощо).

Основною ланкою в системі контролю у закладах ЗСО є поточний контроль, що проводиться систематично з метою встановлення рівнів його опанування та здійснення корегування щодо застосовуваних технологій навчання. Основна функція поточного контролю – навчальна. Запитання, завдання, тести тощо спрямовані на закріплення вивченого матеріалу й повторення пройденого, тому індивідуальні форми доцільно поєднувати із фронтальною роботою класу.

Тематичне оцінювання пропонується здійснювати на основі поточного оцінювання із урахуванням проведених діагностичних (контрольних) робіт, або без проведення подібних робіт залежно від специфіки навчального предмета. Під час виставлення тематичного бала результати перевірки робочих зошитів не враховуються.

Семестрове оцінювання (контроль) здійснюється на основі контролю груп загальних результатів, відображених у Свідоцтві досягнень. Семестровий контроль проводиться з метою перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу в обсязі навчальних тем, розділів семестру й підтвердження результатів поточних балів, отриманих учнями раніше двічі на рік. Завдання для проведення семестрового контролю складаються на основі програми, охоплюють найбільш актуальні розділи й теми вивченого матеріалу, розробляються вчителем з урахуванням рівня навченості учнів, що дає змогу реалізувати диференційований підхід до навчання. Звертаємо увагу, що «Контроль» не є контрольною роботою і може бути комплексним та проводитись у формі тестування. Фіксація записів тематичного та семестрового оцінювання проводиться в окремій колонці без дати. Оцінка за семестр ставиться на основі тематичного оцінювання та оцінок контролю груп загальних результатів.

Річне оцінювання здійснюється на основі загальної оцінки результатів навчання за I і II семестри. Окремі види контрольних робіт, як правило, не проводяться.

Основні принципи оцінювання навчальних досягнень учнів з іноземних мов єдині для будь-якого контексту: офлайн, онлайн чи гібридно, синхронно чи асинхронно.

Кожен вчитель володіє інформацією, які ресурси доступні його учням. Щоб обрати найкращий підхід до оцінювання для вчителя і учнів, варто відповісти на наступні запитання:

Яка мета оцінювання? Наприклад, можна оцінювати учнів для того, щоб: вирішити який клас/рівень підходить учню; визначити напрямки навчання; отримати дані щодо прогресу учня; зробити зріз знань.

Що саме необхідно оцінювати? Яка саме інформація необхідна для досягнення визначеного результату? Наприклад, необхідно визначити рівень розвитку навички читання, або дати оцінку його/її спроможності використовувати якийсь конкретне вміння, скажімо робити презентацію.

Який найкращий шлях для отримання визначеної інформації? Загалом учитель має знайти баланс між різними, буває розбіжними, факторами оцінювання, як то:

Чіткість. Чи обраний метод оцінює необхідні вміння та навички? Дати завдання прочитати вголос абзац тексту підходить для визначення рівня вимови учня. Втім, таке завдання не надасть вичерпну інформацію щодо інших аспектів мовленнєвої компетентності говоріння, таких як використання повних речень, вміння підтримувати бесіду, влучне застосування словникового запасу та граматичних конструкцій під час говоріння.

Надійність. Максимальна точність результату оцінювання досягається шляхом зменшення факторів, що можуть викривити результат оцінювання. Одним із таких факторів можуть бути набуті знання учня з теми. Наприклад, може виявитись різниця в результатах усного тестування учня, якщо в одному випадку дати йому/їй завдання описати рідне місто, а у другому поділитись своїми думками щодо незнайомої або нецікавої теми.

Доцільність. Наскільки аспект оцінювання наближений до використання англійської мови у життєвих ситуаціях? Чи сприймає учень оцінювання доцільним для його життя, самореалізації, подальшої трудової діяльності, громадянської активності, навчання?

Вплив. Чи обраний метод оцінювання має позитивний або негативний вплив на навчання та розвиток учня? Чи стимулює він учня до продовження навчання та покращення знань?

Практичність. У будь-якій ситуації є обмеження в часі та ресурсах, що суттєво впливає на оцінювання. Наприклад, дати завдання учню написати есе та здати електронну версію в певний проміжок часу є чітким, надійним та доцільним оцінюванням, але, якщо учень не має доступу до ПК, і буде виконувати завдання на смартфоні, то таке оцінювання стає непрактичним і ненадійним.

Підсумкове оцінювання. Підсумкове оцінювання полягає у тому, щоб дати оцінку результатам навчання учня в конкретний момент навчального процесу. Воно може втілюватись у коротких тестах, тематичних, семестрових та річних контрольних, оцінюванні окремих завдань.

Важливо готувати учнів до оцінювання, тому перед тестуванням або перевіркою знань необхідно виділити час на те, щоб учні ознайомились з форматом оцінювання, щоб вони знали що саме буде оцінюватись і з якою метою. Необхідно впевнитись, що учні розуміють поставлені завдання та правила, мають

вдосталь можливостей для практики до оцінювання.

Відкрите оцінювання: тобто учень може використовувати будь-які тексти або матеріали, які стануть в потрібі, зазвичай проводиться протягом довшого проміжку часу (48 годин або навіть декілька днів). Часто учневі потрібно проводити дослідницьку діяльність та залучати онлайн-ресурси. Такі завдання, зазвичай, найбільш наближені до використання іноземної мови у життєвих ситуаціях, наприклад, академічне письмо вимагає від учня вміння знайти та опрацювати інформацію, оформити посилання на відповідні використані джерела.

Проектні завдання: можуть втілюватись у різних форматах, таких як презентації, створення листівок, постерів та інше. Під час такого оцінювання визначається не лише рівень володіння мовою, а й навички XXI ст., такі як: співпраця, комунікація, креативність.

Учнівське портфоліо: паперові чи цифрові портфоліо – це відображення розвинутих навичок учня, з наведеними прикладами його/її робіт, що спонукає вчителя надати відгук та резюме щодо процесу навчання учня та розвиває учнівську самостійність, підприємливість і критичне мислення.

Формувальне оцінювання. Навчальна практика вимагає від вчителя постійного збору даних щодо рівня володіння мовою учнем – що він/вона осягнув і вмів робити. Іншими словами – необхідне формувальне оцінювання, спрямоване на формування напрямку навчання учня через аналіз його/її навичок на даний момент, визначення цілей та етапів навчального процесу, а також параметрів успішного досягнення заданих цілей. Це визначення відповідей на запитання «Де я?», «Що далі мені необхідно вивчити?», «Як виглядає досягнення цілей?». Таким чином, створюється постійна взаємодія між учнем і вчителем, регулярні та конструктивні коментарі від вчителя щодо успіхів учня допомагають учневі ефективно просуватись у розвитку та навчанні. Щоб учні були успішні, їм необхідно розуміти, що вони вже засвоїли і якими навичками в якій мірі володіють.

Спостереження: створення ситуацій, в яких учитель має можливість спостерігати за невимушеним використанням учнями мови, наприклад, групова або проектна робота.

Швидкі тести: автоматизовані тести (на різноманітних ресурсах та вебсайтах), або короткі тести на проведений матеріал спонукають взаємодію з учнями й надають можливість продемонструвати набуті знання.

Опитування: самоаналіз учня надає можливість не лише розвивати навички XXI ст., такі як критичний аналіз, але й створює простір для формуального оцінювання та взаємодії з учителем або/та учнями, надає учням відчуття відповідальності за своє навчання. Може бути у форматі опитувальника чи списку стверджень типу «я можу» зі шкалою оцінювання.

Закінчення на стор. 8

Закінчення. Початок на стор. 6

Мікротексти: короткі письмові завдання, такі як завершити речення, написати визначення, створити список, навіть використання чату для обговорення теми, дає змогу учневі продукувати письмову взаємодію, на основі якої можна проаналізувати досягнення учня у сфері письма.

Оскільки формувальне оцінювання має бути безперервним та постійним, рекомендується вчителю мати бланки для формувального оцінювання та регулярно їх заповнювати (наприклад, раз на семестр, раз на чверть). У бланку можуть відображатись такі пункти, як: ключові компетентності; об'єм граматичних конструкцій та словникового запасу; критерії успіху; подальші кроки; коментарі вчителя.

З наведених вище рекомендацій і прикладів можна зробити висновок, що підсумкове та формувальне оцінювання часто використовують схожі завдання та тестування. Наприклад, семестрова контрольна робота надає оцінку результатів навчання учня за семестр і може бути використана для формувального оцінювання в ракурсі аналізу поточного стану вивчення мови, після якого є можливість встановити цілі для подальшого навчання. Інший приклад – це робота над проектом: за результатами презентації проекту виставляються оцінки учням (підсумкове оцінювання), а під час роботи над проектом вчитель має нагоду провести спостереження для формувального оцінювання і використати зібрані дані для надання обґрунтованого коментаря.

Ведення шкільної документації у початковій школі. 1-4 класи – зошити перевіряються після кожного уроку в усіх учнів, у 5-9 – один раз на тиждень, в 10-11 – перевіряються найбільш значимі роботи, але з таким розрахунком, щоб один раз на місяць перевірялися роботи всіх учнів. До виправлення помилок у письмових роботах учителі можуть підходити диференційовано, враховуючи вікові особливості учнів та рівень сформованості відповідного вміння у конкретного учня/учениці: виправляти помилки власноруч; підкреслювати слово/вираз тощо з помилкою; підкреслювати саму помилку з метою самостійного виправлення її учнем/ученицею; позначати рядок, в якому є помилка, на полях з метою самостійного пошуку та виправлення помилки учнями. Відповідно до загальних вимог до ведення класного журналу «Записи в журналі ведуться державною мовою. З іноземних мов частково допускається запис змісту уроку та завдання додому мовою вивчення предмета». Зошити підписуються вивчуваною мовою. Поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом МОН України від 20.02.2002 № 128. При поглибленому вивченні іноземної мови клас ділиться на групи з 8-10 учнів у кожній (не більше ніж 3 групи); при вивченні іноземної, що не є мовою навчання, а вивчається як

предмет – клас чисельністю понад 27 учнів ділиться на 2 групи.

Підвищення кваліфікації вчителів англійської мови у 2023-2024 н. р.

Міністерство освіти і науки України затвердило Типову програму підвищення кваліфікації вчителів англійської мови закладів ЗСО «Програма віддаленого навчання англійської мови для закладів загальної середньої освіти» (наказ МОН України від 09.05.2023 № 593 «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації вчителів англійської мови закладів загальної середньої освіти») для практичного використання. Типова програма розроблена у рамках спільного проекту МОН з Американськими Радами з міжнародної освіти та за підтримки Посольства США в Україні «Програма підтримки дистанційного навчання англійської мови для закладів загальної середньої освіти України». Програма містить теми, пов'язані з удосконаленням професійної рефлексії вчителя, особливостями соціально-емоційного розвитку учнів в умовах надзвичайних ситуацій, створення безпечного та ефективного освітнього середовища тощо. Впровадження даної програми дозволить вчителям опанувати нові методи, підходи, форми роботи з учнями під час викладання англійської мови, тим самим підвищити рівень фахової майстерності та унеможливити нездоланні виклики у майбутньому.

Треба зазначити, що Британська Рада в Україні розробила курс професійної підготовки вчителів англійської мови «Викладання англійської мови у новому контексті: базова середня освіта, 7-9 класи» на підтримку реформи «Нова українська школа». Навчання відбуватиметься за когортами, терміни проведення яких визначатиме Британська Рада. Фасилітатори працюватимуть з учителями в синхронному режимі, асинхронний компонент курсу буде організований на онлайн-платформі Британської Ради.

Рекомендовані безкоштовні онлайн-ресурси для організації дистанційного навчання**Англійська мова**

Британська Рада: Навчання різних вікових груп: практичні ресурси, плани уроків тощо – <https://www.teachingenglish.org.uk/resources>.

Низка різноманітних коротких курсів для вчителів на платформі «FutureLearn» – <https://www.teachingenglish.org.uk/training>.

Тематичний блог для вчителів: дистанційне навчання – <https://tinyurl.com/y8lesqzd>

Путівник із дистанційного навчання – <https://tinyurl.com/ydgtesy0>.

Публікація «Інновації в освіті: дистанційне навчання» – <https://tinyurl.com/y8kqp5qz>.

Навчальний відео-серіал Word on the street (рівні B1, B2) – <https://tinyurl.com/yc44nndh>.

Аудіо-серіал Big City Small World (рівень B1) – <https://tinyurl.com/rlgq7j2>.

Колекція ресурсів для розвитку мовленнєвих умінь – <https://learnenglish.britishcouncil.org/skills>.

Грамматичний практикум – <https://learnenglish.britishcouncil.org/grammar>.

Лексичний практикум – <https://learnenglish.britishcouncil.org/vocabulary>.

Express Publishing. Матеріали для сприймання на слух (рівні A2-B1), плани уроків, формувальне оцінювання – <https://foliobooks.com.ua/ua-teachers-room>.

Безкоштовні ресурси для вчителів від видавництва: робочі аркуші, картки, аудіозаписи, портфоліо та багато іншого – <https://tinyurl.com/y9dk9nca>.

Linguist – Cambridge University Press – ММPublications Дистанційне навчання (1-4 класи): Quick Minds – <https://bit.ly/2xGdCeV>.

Super Safari – <https://bit.ly/3eH0HtB>.

Kid's Vox – <https://bit.ly/2RXm93H>.

Дистанційне навчання (5-9 класи): Eyes Open – <https://bit.ly/2zmAS1R>.

Think – <https://bit.ly/3brzFVe>.

Prepare – <https://bit.ly/2wXqdK4>.

Дистанційне навчання – підготовка до складання Кембриджських іспитів:

Objective – <https://bit.ly/2Y2gDRv>.

Compact – <https://bit.ly/2RVJ1AA>.

Complete – <https://bit.ly/2Vs2QBN>.

Fun Skills (Starters) – <https://tinyurl.com/y9jhesw9>.

Fun Skills (Movers) – <https://tinyurl.com/ydyx6o8c>.

Fun Skills (Flyers) – <https://tinyurl.com/y83s43rn>.

Безкоштовний інтерактивний додаток, аудіо, додаткові ресурси, підручники, книги для вчителя та інше до курсу «Quick Minds for Ukraine» – <https://tinyurl.com/y77lj6me>.

Методичні поради, посилання на платформи для організації дистанційного навчання та інше:

Quizlet – <https://tinyurl.com/y8yl7oel>

Kahoot – <https://tinyurl.com/y9x5n54z>

Blackboard – <https://tinyurl.com/yd5n42a7>

Використання візуальних елементів – <https://tinyurl.com/y8gkyof9>

Дія та взаємодія – важливі складники дистанційного навчання у початковій школі – <https://tinyurl.com/ybhj8jqs>.

Відеоуроки «Smart Junior for Ukraine» для учнів 1-3 класів – <https://tinyurl.com/ybdkm5qv>.

Oxford University Press Навчаємося вдома: вебінари, блоги, корисні поради, ідеї, завдання та інше – <https://tinyurl.com/y9svcuuh>.

Вчительські спільноти, вебінари, підписка на професійні розсилки, домашнє читання тощо – <https://tinyurl.com/y9lqcxuu>.

Оцінювання: активності, які допомагають учням продемонструвати те, що вони знають – <https://tinyurl.com/y7fnqnek>.

Адаптивне тестування у вивченні англійської мови – <https://tinyurl.com/y7vn7g66>.

Оцінювання глобальних умінь – <https://tinyurl.com/y74fcmzz>.

Створення тестів для підлітків – <https://tinyurl.com/y98koce9>.

Серія вебінарів для вчителів на тему оцінювання – <https://tinyurl.com/y8tejpna>.

Pearson – Dinternal Education. Освітній сайт «Пірсон», Україна –

<https://www.pearson.eu/cee/ukraine/homepage/>.

Дистанційне учіння та навчання – <https://tinyurl.com/ya5e77wl>.

Вебінари та відеотренінги для вчителів англійської мови – <https://tinyurl.com/y9u6avfr>.

Ресурси для вчителів – <https://tinyurl.com/yaz5mceh>.

Ресурси для учнів – <https://tinyurl.com/y79lec3u>.

Освітній проєкт: уроки наживо – <https://tinyurl.com/y9cvmxx>.

Macmillan Education. Початкова, середня та старша школа – <https://macmillanukraine.com/distance-learning/>.

Відеоінструкції стосовно роботи з онлайн-ресурсами – <https://www.youtube.com/channel/UCy6NceQPLfGjKuq6l8l-3w/playlists>.

Вебінари з експертами з дистанційного навчання – <https://www.macmillanenglish.com/tr/distance-teaching-and-learning-hub/knowhow/webinars>.

Враховуючи вищезазначене, **РЕКОМЕНДОВАНО:**

1. Систематично дотримуватись рекомендацій МОНУ щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти.

2. У разі розподілу та перерозподілу кількості навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі, зокрема мовно-літературної (іншомовної освіти), дотримуватись вимог базового навчального плану та алгоритму, окресленому, діючими нормативними документами, а також з урахуванням освітніх потреб учнів.

3. Ефективно поєднувати різні форми оцінювання задля реалізації об'єктивності та прогнозування подальших дій з боку вчителя та учня з метою поліпшення результативності та підвищення рівня успішності у засвоєнні знань і набутті мовленнєвих навичок школяра.

4. Під час організації дистанційного навчання використовувати допоміжні електронні ресурси, вебсайти, блоги провідних фахівців тощо з метою збільшення рівня мотивації учня до вивчення іноземної мови.

5. Звертати особливу увагу на психологічний стан учасників освітнього процесу шляхом проведення низки заходів задля психологічного розвантаження, зниження рівня стресу у критичних ситуаціях, надання постійної психологічної підтримки із залученням шкільного психолога.

6. Сприяти підвищенню кваліфікації вчителів іноземної мови з метою розвитку фахової майстерності, вдосконалення професійних умінь, оновлення форм, методів і підходів у педагогічній практиці, ознайомлення з новими інструментами та техніками для застосування протягом освітнього процесу. Активно співпрацювати з Американськими Радами, Британською Радою в Україні, які надають вчителям англійської мови можливість працювати з автентичними матеріалами та ресурсами.

Подала Тетяна БОГАТИРЬОВА, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти Академії

Дошкільна зрілість

Від народження кожна здорова дитина відкрита для отримання нових знань, вражень. Потреба в новій інформації, в оволодінні новими знаннями – одна з базових, яку дитина намагається задовольнити з перших років і впродовж усього життя. Навчання у школі є одним із етапів оволодіння дитиною новими знаннями та вміннями.

На етапі прийому дитини до школи доцільно діагностувати рівень психологічної зрілості дитини, але не шкільної, а дошкільної, бо саме зрілий дошкільник готовий до навчання в початковій школі з точки зору соціальної адаптації та успішності засвоєння знань і навичок.

Діагностика дошкільної зрілості повинна здійснюватися в контексті діяльності, яка більшою мірою відповідає особливостям та можливостям дошкільного періоду розвитку – в грі.

На заняттях у закладі дошкільної освіти та на уроках у школі дорослий допомагає дитині оволодівати новими знаннями, вміннями, навичками (ЗУН-ами), проте не може сформувати її компетентність як інтегральну характеристику особистості. По-перше, компетентність передбачає наявність у дитини не лише певних знань та вмінь, а й сформованих базових якостей (цінностей). По-друге, про компетентність можна говорити за умови, що дитина апробує та переносить набуті на заняттях (уроках) знання й уміння в реальне життя, свідомо їх застосовує в нових умовах, в різних життєвих ситуаціях.

На думку вчених, висновок про готовність дитини 6-7 років до школи можна робити на основі вивчення таких компонентів готовності: **психофізіологічна; інтелектуальна; особистісна (мотиваційна, емоційна, волюва, соціальна).**

Психофізіологічна готовність

Наприкінці дошкільного віку в дитини відносно сформовані всі аналізатори кори мозку, на основі яких розвиваються різні види чутливості.

Вага мозку дитини 6-7 років становить 90 % ваги мозку дорослої людини. Достатньо розвинені великі півкулі мозку, особливо лобні ділянки, пов'язані з розвитком мовлення. Логічнішим і менш емоційним стає мовлення дитини. У віці 6-7 років у дитини досить розвинені стають гальмівні реакції, що позитивно позначається на саморегуляції поведінки.

Нервові процеси стають урівноваженішими й рухливішими. Якщо на момент вступу до школи більшість антропометричних показників дитини нижчі від норми, слід порадитися з лікарем або психологом, чи варто їй вступати до школи в цей період (особливо це стосується 6-річок). Важливо звернути увагу на кількість постійних зубів. Цей показник іноді ще називають зубним віком, саме він є вирішальним при визначенні фізичної зрілості малюка. Найкраще, коли і вага, і зріст наближені до наведених показників або трохи їх перевищують. Але якщо немає хоча б одного постійного зуба на тлі інших позитивних показників, радимо не поспішати віддавати дитину до школи.

Інтелектуальна готовність

Інтелектуальна готовність до шкільного навчання пов'язана з розвитком розумових процесів – уміння узагальнювати, порівнювати об'єкти, класифікувати їх, визначати істотні ознаки, робити висновки.

У дитини має бути певний обсяг уявлень, зокрема образних і просторових, адекватний мовленнєвий розвиток і пізнавальна активність.

На що слід звернути увагу в інтелектуальному розвитку малюка? Інтелектуальна готовність проявляється у загальному рівні розумового розвитку дитини, важливим показником якого є системність уявлень, знань про довкілля, життя природи, деякі соціальні явища. Батькам варто порадити читати дітям книжки про природу: живу і неживу, відвідувати місцеві музеї природи, картинні галереї, зоопарки, екскурсії до парку та лісу. Переглядати відеофільми про природу, ілюстрації в книжках і дитячих енциклопедіях.

Інтелектуальна готовність визначається за рівнем розвитку пізнавальної діяльності дитини (уваги, сприймання, пам'яті, мислення, мовлення).

Стимулює та розвиває пізнавальні здібності дитини робота з конструкторами, мозаїками, пазлами. Малювання – це спроба малюка пізнати та відобразити світ, в якому він живе, своє ставлення до нього.

Інтелектуальну готовність дитини визначаємо також за володінням нею деякими елементарними навчальними навичками – здійсненням звукового аналізу слова, читанням (по літерах, складах або зв'язним – цілими словами), лічбою та обчисленнями,

підготовленістю руки для письма.

Але не слід змушувати дітей до навчальних дій. Необхідно формувати бажання. Тільки бажання та інтерес дитини є ключем до процесу навчання.

Особистісна готовність

Містить мотиваційну, емоційну, волюву, соціальну.

Мотиваційна готовність – це своєрідний генератор позитивного ставлення до школи. Щоб навчання було успішним, дитина має прагнути нового шкільного життя. Виникненню таких бажань сприяє мотивація на навчання, на важливу змістовну діяльність, більш значущу, ніж гра дошкільнят. Хоча дітей цікавлять зовнішні атрибути шкільного життя – ранці, оцінки, дзвінки, шкільна форма тощо – не це визначає їхнє прагнення ходити до школи. Їх захоплює власне навчання як серйозна, змістовна діяльність, що дає певний результат, важливий як для самої дитини, так і для дорослих. Спосіб життя школяра як людини, зайнятої суспільно важливою справою, дитина усвідомлює як шлях до дорослості.

Дуже важливо, щоб діти отримували позитивну інформацію про школу, а не різні страшилки або погрози.

Емоційна готовність

Дитина 6-7 років схильна до сильних переживань, її почуття і настрої досить швидко змінюються.

Напередодні вступу до школи дитина добре «читає» емоційний стан людей, які її оточують, розуміє свої переживання й почуття дорослих та однолітків, може керувати своїми емоціями – утриматися від плачу, агресивних дій тощо. Просоціальна поведінка дитини стимулюється емпатією. У спілкуванні дитина вживає назви основних моральних, інтелектуальних і естетичних почуттів. Будь-яка її діяльність є емоційно насиченою. Переживання узагальнюються, усвідомлюються, стають глибшими, складнішими.

Важливим показником хорошого самопочуття є відчуття емоційного благополуччя, комфорту, рівноваги, захищеності.

Волюва готовність

На початок шкільного навчання процеси збудження ще переважають над процесами гальмування. Здатність до самоконтролю і саморегуляції поведінки лише починає формуватися. Дитина добре орієнтується в поняттях «треба», «можна», «не мож-

на». Довільна увага проявляється в умінні виконати вимогу за інструкцією, вкласитися у відведений

дорослим час, конструктивно розв'язати проблему, утриматися від негативних проявів.

Дитина може займатися тією самою справою близько півгодини, формуються такі важливі волюві якості, як самостійність, організованість, дисциплінованість, цілеспрямованість, наполегливість.

Соціальна готовність

Дитина старшого дошкільного віку відкрита для спілкування, має певне коло друзів, з якими спілкується і грає. Вона знає основні соціальні правила і моральні норми.

Уміння спілкуватися з дорослими й однолітками – основа успішної адаптації дитини у школі. Спостерігаючи за поведінкою малюків під час ігор і занять, можна побачити, хто з них уміє спокійно й по-діловому звертатися до дорослого із запитаннями, узгоджувати власні бажання з інтересами товаришів; хто прагне «захопити» найпривабливіші ролі й добивається цього умовляннями, примусом або через конфлікти; хто не вміє проявити себе і свої інтереси, тож задовольняється будь-якою роллю; а хто взагалі не бере участі в діяльності дітей, несміливий чи пасивний у спілкуванні з однолітками й дорослими. Підготовка малюка до школи у родині не завжди сприяє її успішній шкільній адаптації.

Тому важливо, щоб перед школою дитина відвідувала дитсадок хоча б 2 роки, де мала би можливість влитися у соціальне середовище однолітків, що допоможе навчитися на практиці встановлювати стосунки, обмежувати свої бажання, співвідносити власні інтереси з інтересами та бажаннями інших.

Найголовніше, слід пам'ятати: спільні зусилля вихователів та батьків зі створення сприятливих умов адаптації дитини до школи створять умови для продовження її безпечного й щасливого дитинства.

Любов ТАРАБАСОВА,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Академії,
кандидат філософських наук,
доцент

Сучасний стан та перспективи розвитку мережі інклюзивно-ресурсних центрів України

Світовою тенденцією модернізації освіти є посилення гуманістичних тенденцій та уваги до індивідуального розвитку особистості. Визнання інклюзивного навчання як таким, що найбільш відповідного принципам правової держави, стає дедалі поширенішим і вважається однією із важливих передумов повноцінного включення дітей з особливими освітніми потребами у систему суспільних відносин.

Діти з ООП все активніше інтегруються в суспільне життя шляхом надання сервісної підтримки.

Для успішного втілення інклюзивної реформи Україна потребує кваліфікованих та професійних фахівців для роботи в інклюзивно-ресурсних центрах. Зокрема, в одному з листів Міністерства освіти і науки України від 30.08.2021 р. № 1/9-436 «Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році» (https://drive.google.com/file/d/1KNvD8fa8jtxImwod8T2YzqEM_EZS-mJP/view) наголошується, що «виважена кадрова політика з постійним підвищенням кваліфікації педагогічних працівників сприятиме впровадженню у навчально-реабілітаційний процес інноваційних технологій, зростанню показників освіченості, вихованості, соціалізації дітей з особливими потребами».

Проблематику професійної ефективності фахівців-консультантів інклюзивно-ресурсних центрів досліджують В. Засенко, С. Литовченко, які, зокрема, окреслили низку чинників, що перешкоджають діяльності фахівців. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду діяльності інклюзивних ресурсних центрів зробила Н. Софій.

У «Саламанкській декларації і рамках дій щодо освіти осіб з особливими потребами», яка стала основою для запровадження інклюзії в світі, наголошується на тому, що кожна країна має свій досвід надання допомоги дітям з психофізичними порушеннями, з огляду на який і повинна вирішувати питання організації спеціальної та інклюзивної освіти.

Інновації у галузі спеціальної педагогіки і психології зумовили

реорганізацію системи консультативно-діагностичної допомоги та започаткування діяльності мережі нових для нашої країни установ – інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які розглядають як першу ланку на шляху здобуття освіти дитиною з особливими освітніми потребами.

Вперше модель інклюзивно-ресурсного центру набула свого розвитку в рамках реалізації українсько-канадського проєкту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні» Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України спільно з Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» і Національною асамблеєю інвалідів України протягом 2008-2013 рр.

У Канаді інклюзивно-ресурсні центри сприяють включенню дітей з особливими потребами в суспільство шляхом розвитку:

- потенціалу батьків, педагогів, соціальних працівників та інших фахівців з метою надання їм можливості задовольнити фізичні, емоційні, комунікативні й інші потреби дитини з особливими потребами;
- навичок і вмінь самої дитини з особливими потребами для покращення її фізичного, емоційного, соціального потенціалу і навичок самодопомоги.

Загалом, можна виділити дві провідні моделі інклюзивно-ресурсних центрів у Канаді за географічним чинником. Перша модель передбачає надання ряду послуг фахівцями центру за місцем розташування закладу, який відвідує дитина тощо. В межах другої моделі діти з особливими потребами та їхні батьки, працівники навчальних закладів, інші спеціалісти відвідують інклюзивно-ресурсний центр для отримання необхідної сервісної підтримки. За широкого користування мережею «Інтернет» у віддалених районах ряд послуг здійснюється онлайн.

Результатом українсько-канадського проєкту стало надання психолого-педагогічного супроводу, психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних послуг дитині з особливими освітніми потребами на базі психолого-медико-педагогічних консультацій. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 затверджено

«Положення про інклюзивно-ресурсний центр», де визначено порядок утворення та припинення, основні засади діяльності, а також правовий статус інклюзивно-ресурсного центру.

Інклюзивно-ресурсні центри здійснюють свою діяльність з урахуванням таких принципів:

- повага та сприйняття індивідуальних особливостей дітей;
- дотримання найкращих інтересів дитини;
- недопущення дискримінації та порушення прав дитини;
- конфіденційність;
- доступність освітніх послуг з раннього віку;
- міжвідомча співпраця.

Л. Кашуба узагальнила напрямки роботи інклюзивного ресурсного центру:

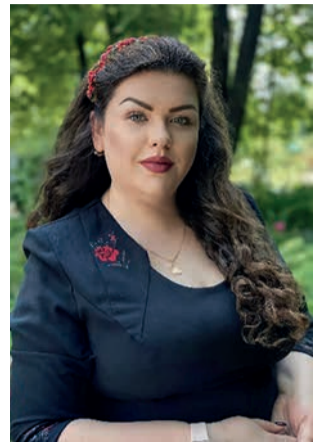
- створення фонду ресурсних матеріалів (нормативно-правових, програмно-методичних, дидактичних, інформаційно-комунікаційних технологій тощо);
- створення та постійне оновлення електронної бази наявних у регіоні освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами;
- вивчення позитивного досвіду роботи щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні і за кордоном;
- аналіз, відбір, розробка та апробація практико-орієнтованих технологій психолого-педагогічного супроводу дітей, що навчаються за інклюзивною формою;
- залучення соціальних партнерів для ефективного просування впровадження інклюзивної освіти в освітніх закладах області;

– інформування представників батьківської громадськості про існуючі форми надання освіти дітям з особливими освітніми потребами, допомога їм у вивченні нормативно-правової бази з цього питання;

– консультативна допомога (навігація) батькам дітей з особливими освітніми потребами щодо обрання оптимальної форми освіти з урахуванням наявності транспорту, обладнання, асистування тощо;

– координація дій освітніх закладів та установ – партнерів інклюзивно-ресурсного центру з метою надання повного спектру освітніх послуг кожній дитині з особливими освітніми потребами з урахуванням її індивідуальних особливостей;

– координація дій освітніх закладів та установ – партнерів інклюзивно-ресурсного центру з метою надання

кожному педагогічному працівнику, який безпосередньо впроваджує інклюзивну освіту в навчальному закладі, методичної допомоги шляхом поглиблення їх знань та компетенцій у галузі інклюзивної освіти;

– участь у розробці та реалізації програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо питань впровадження інклюзивної освіти;

– обстоювання інтересів дитини з особливими освітніми потребами на отримання нею якісної освіти відповідно до її індивідуального розвитку;

– здійснення просвітницької роботи в суспільстві з метою поширення інформації про розвиток інклюзивної освіти шляхом проведення інформаційних кампаній, друку інформаційних бюлетенів, флаєрів тощо, розміщення відповідної інформації на сайтах департаменту освіти і науки, територіальних громад, в засобах масової інформації, організації семінарів, майстер-класів, тренінгів, круглих столів, конференцій із залученням зацікавленої батьківської громадськості.

Засновниками інклюзивно-ресурсних центрів є представницькі органи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад, районні, міські, районні у містах (у разі їх утворення) ради.

Інклюзивно-ресурсні центри утворюються з розрахунку один інклюзивно-ресурсний центр не більш як на 7 тисяч дітей, які мешкають на території об'єднаної територіальної громади (району), та не більш як на 12 тисяч дітей, які мешкають у місті (районі міста). У разі коли кількість дітей, які мешкають на території об'єднаної територіальної громади (району) або у місті (районі міста), перевищує відповідно 7 тисяч та 12 тисяч, інклюзивно-ресурсний центр

Закінчення на стор. 11

Закінчення. Початок на стор. 10

додатково залучає необхідних фахівців з урахуванням виявлених дітей відповідної нозології, які потребують психолого-педагогічного супроводу та надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Відповідно до «Положення про інклюзивно-ресурсний центр» № 545 (постанова КМУ від 29 квітня 2022 р. № 493, зі змінами) основним завданням ІРЦ є: проведення комплексної оцінки з метою визначення освітніх труднощів дитини, наявності у неї особливих освітніх потреб, надання рекомендацій щодо особливостей організації освітнього процесу в закладах освіти та визначення рівня підтримки в освітньому процесі.

Протягом останніх років у роботу ІРЦ впроваджено суттєві новації. Це, насамперед: пакет методик для оцінювання особливих освітніх потреб дитини як світовий стандарт діагностики (діагностування лише в контексті визначення особливостей); система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»), що забезпечує створення єдиного інтегрованого інформаційного середовища у сфері інклюзивної освіти; критерії щодо рівнів підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти. «В основі рівнів підтримки визначення труднощів, бар'єрів у навчанні, наявності чи відсутності особливих потреб; при цьому враховується, що труднощі та потреби у підтримці можуть стосуватися різних сфер розвитку дитини: фізичної (сенсо-моторної), когнітивної, мовленнєвої, емоційно-вольової, соціальної та є повністю індивідуальними».

Постановою Кабінету Міністрів України № 493 ухвалено зміни до Положення про інклюзивно-ресурсні центри щодо розширення кола завдань на період дії воєнного стану.

Нові завдання ІРЦ:

- проведення комплексної оцінки та здійснення системного кваліфікованого супроводу осіб з ООП, які вимушено змінили місце проживання (перебування) та були зараховані в інклюзивні класи (групи) або здобувають освіту з використанням технологій дистанційного навчання;

- надання інформаційної підтримки батькам дітей з ООП щодо закладів, у яких дитина може продовжувати навчання

та отримувати інші додаткові послуги.

Документ також передбачає створення умов для психологічної підтримки дітей, які переживають психологічну травму. На період дії воєнного стану фахівці ІРЦ зможуть надавати додаткові корекційно-розвиткові послуги всім дітям з ООП, зокрема й дистанційно.

До початку воєнних дій в Україні було створено 698 ІРЦ. На сьогодні в Дніпропетровській області функціонують, залежно від безпекової ситуації, 38 інклюзивно-ресурсних центрів (плюс три центри перебувають в стадії створення), діяльність яких забезпечують 298 педагогічних працівників.

Діяльність інклюзивно-ресурсного центру забезпечують педагогічні працівники, які мають вищу освіту за спеціальністю «Спеціальна освіта», «Корекційна освіта», «Дефектологія», «Психологія», за спеціалізацією логопеда, сурдопедагога, олігофренопедагога, тифлопедагога, а також практичні психологи, вчителі лікувальної фізкультури, медична сестра та бухгалтер. Гранична чисельність фахівців центру становить 12 осіб.

Керівництво діяльністю інклюзивно-ресурсного центру здійснює директор, який призначається на посаду строком на три роки на конкурсній основі та звільняється з посади засновником за погодженням з відповідним структурним підрозділом з питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів органів управління освітою. На посаду директора інклюзивно-ресурсного центру призначається особа, яка має вищу освіту ступеня магістра за спеціальністю «Спеціальна освіта» («Корекційна освіта», «Дефектологія») або «Психологія» («Практична психологія») та стаж роботи не менше п'яти років за фахом.

У своїй діяльності директор ІРЦ керується Конституцією України, Конвенцією про права осіб з інвалідністю, законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», іншими актами законодавства та

Положенням про інклюзивно-ресурсний центр.

Основним змістом управлінської діяльності директора ІРЦ є планування, організація, спрямування діяльності співробітників на досягнення поставлених цілей (мотивація, психологічна підтримка, розподіл обов'язків) та особиста відповідальність за своєчасне ухвалення і виконання управлінських рішень.

Директор інклюзивно-ресурсного центру:

- 1) планує та організовує роботу ІРЦ, видає відповідно до компетенції накази, контролює їх виконання, затверджує посадові інструкції фахівців інклюзивно-ресурсного центру;

- 2) призначає на посади фахівців ІРЦ на конкурсній основі та звільняє їх з посад відповідно до законодавства;

- 3) створює належні умови для продуктивної праці фахівців ІРЦ, підвищення їх фахового та кваліфікаційного рівня, впровадження сучасних методик проведення психолого-педагогічної оцінки, новітніх технологій надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами;

- 4) розпоряджається за погодженням із засновником в установленому порядку майном ІРЦ та його коштами, формує кошторис, укладає цивільно-правові угоди, забезпечує ефективність використання фінансових та матеріальних ресурсів;

- 5) забезпечує охорону праці, дотримання законності у діяльності ІРЦ;

- 6) представляє ІРЦ у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями;

- 7) подає засновнику річний звіт про діяльність інклюзивно-ресурсного центру.

Важливими аспектами у процесі готовності педагогів до роботи в ІРЦ є формування у них професійно-ціннісних орієнтацій, професійно-особистісних якостей, умінь та компетенцій. Професійно-ціннісні орієнтації педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами – це спрямованість на розвиток особистості в цілому, а не лише на отримання освітнього результату; усвідомлення своєї відповідальності за дітей. До професійно-особистісних якостей належить: емпатія, толерантність, педагогічний оптимізм, високий рівень самоконтролю. Серед професійно-

особистісних умінь педагога виокремлюють: креативність, творчий підхід до вирішення проблем; уміння дотримуватися конфіденційності службової інформації та особистісних таємниць вихованця.

Оптимізація професійних навичок фахівців-консультантів інклюзивно-ресурсних центрів може відбуватись через удосконалення компетенцій при проходженні курсів підвищення кваліфікації, наприклад: «Менеджмент інклюзивної освіти», «Командний підхід до забезпечення інклюзивної освіти», «Основи організації впровадження інклюзивного навчання на рівні закладу освіти» тощо. Основним шляхом формування інклюзивної компетентності для працюючих спеціалістів є методична робота та повсякденна самоосвіта. При цьому доволі вагомим є співробітництво мультидисциплінарної команди.

Висновки. Модель функціонування інклюзивних ресурсних центрів в Україні враховує кращі зарубіжні та вітчизняні напрацювання і максимально залучає матеріальний та кадровий потенціал системи освіти. Вона задовольняє як інтереси батьків і дітей з особливими освітніми потребами, так і колективи педагогів, що безпосередньо працюють в інклюзивних класах. Фахівці інклюзивно-ресурсних центрів надають комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини з метою визначення особливих освітніх потреб, розроблення рекомендацій щодо програми навчання надання психолого-педагогічної допомоги. А як частина запланованого єдиного регіонального інформаційного ресурсного простору інклюзивно-ресурсні центри забезпечують інформаційно-координаційний супровід педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів з питань організації інклюзивного навчання і надають консультативно-психологічну допомогу батькам.

Перспективами досліджень у даному напрямку є вивчення міжнародного та вітчизняного досвіду організації системи психолого-педагогічної діагностики та супроводу дітей з особливими освітніми потребами, а також нових компетенцій фахівців інклюзивно-ресурсних центрів.

Яна ПОЛУПАНОВА,
завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Академії

Нові виклики та реалії сучасної професійної освіти на 2023-2024 навчальний рік

Сучасний світ змінюється зі швидкістю блискавки, і професійна освіта не може бути осторонь цих трансформацій.

1. Цифрова трансформація в освіті

Цифрові технології різноманітні та впливають на всі аспекти життя, включаючи освіту. Педагогічні колективи мають адаптувати свої методи навчання до вимог сучасного цифрового середовища. Засоби штучного інтелекту, онлайн-платформи, віртуальна та доповнена реальність, а також навчальні ігри стають невід'ємною частиною освітнього процесу. Минулого року 1560 педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти області вдосконалили свої ІТ-компетентності на дистанційних курсах Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області. Цього року розширюємо коло питань щодо запровадження в освітню діяльність штучного інтелекту та віртуальної реальності, що дасть змогу створювати іммерсивні¹ навчальні середовища.

2. Гнучкість і індивідуалізація

Ритм сучасного життя, реалії потреб економіки, потребують гнучкості в навчанні. Гібридні моделі навчання, коли здобувачі освіти можуть поєднувати традиційні заняття з онлайн-курсами, набувають популярності. Це дає змогу адаптувати навчання до індивідуальних потреб та їхнього графіку, а також сприяє швидшому задоволенню потреб роботодавців у набутті необхідних компетентностей

здобувачами освіти. Це стає можливим завдяки запровадженню навчання за видами робіт (частковими кваліфікаціями). Минулого року в рамках проєкту Європейського фонду освіти ETF «(Від)будова України через навчання: обмін знаннями та ресурсами» з розвитку мікрокваліфікацій та мікрокредитів»: напрацьовано рекомендації та освітні програми про підтвердження професійної компетентності з 8-ми часткових кваліфікацій з енергозбережного, будівельно-відновлювального напрямків та зеленої енергетики; на платформі Google Сайти напрацьовано освітній контент за 8-ма короткостроковими програмами <https://sites.google.com/view/dniprokurspto?usp=sharing>. Ця робота триватиме і в цьому навчальному році для створення якісного та ефективного освітнього контенту.

Також в області запроваджено вступ на навчання за вхідним контролем знань, що надає змогу скоротити термін навчання, ефективніше співпрацювати з роботодавцями та адаптувати освітні програми до їхніх потреб. Цю практику буде продовжено і на наступний навчальний рік.

2022-2023 н. р. у двох закладах П(ПТ)О області акредитовано кваліфікаційні центри, які уповноважені Національним агентством кваліфікацій здійснювати оцінювання і визнання результатів навчання, здобутих особами шляхом формальної, неформальної або інформальної освіти, присвоєння та/або підтвердження відповідних професійних кваліфікацій, визнання відповідних професійних кваліфікацій, здобутих у інших країнах, з професійної кваліфікації «Електрогазозварник». 2023-2024 н. р. планується акредитація ще декількох кваліфікаційних центрів за

професіями: машиніст крана (кранівник), стропальник та інші.

3. М'які навички та креативність

Сучасний ринок праці цінує не лише технічні знання, але й м'які навички, такі як: комунікація, креативність, критичне мислення та проблемне розв'язання. Навчання співпраці, лідерству та ефективній взаємодії стає не менше важливим, ніж опанування конкретною професійною галуззю. Заклади П(ПТ)О активно працюють над інтеграцією цих навичок у освітні та факультативні програми.

4. Співпраця з бізнесом

Співпраця між навчальними закладами та бізнесом стає все важливішою. Роботодавці активно впливають на освітні програми, надаючи рекомендації щодо змін до компетентностей, які вони шукають у випускниках. Цей процес є особливо ефективним через запровадження дуальної форми здобуття освіти (ДФЗО). У 2022-2023 н. р. одинадцять закладів П(ПТ)О з 66 підприємствами – соціальними партнерами впроваджували елементи ДФЗО. У 2023-2024 н. р. планується залучення до цього процесу 13-ти закладів.

5. Lifelong learning (навчання протягом життя)

Швидка зміна технологій та ринкових умов потребує постійного оновлення знань. Навчання протягом життя стає необхідністю для професіоналів у будь-якій галузі. Заклади П(ПТ)О є постійними учасниками процесу, аналізуючи вимоги ринку праці, потреби замовників освітніх послуг, вивчаючи

запити незайнятого населення і трансформуєчи отримані результати в ефективні дії через систему роботи

25 центрів кар'єри. В цих центрах будь-який громадянин може отримати підтримку у пошуку роботи, плануванні кар'єри, розвитку навичок для успішної кар'єри, набутті знань з підприємницької діяльності тощо. Майбутнього року в ЗП(ПТ)О триватиме створення ефективної мережі центрів кар'єри; навчаємо кар'єрних радників за навчальними програмами тренінг-курсів «Skills Lab: успішна кар'єра» та «Skills Lab: власна справа», «Масмедіа та новації» з розробки привабливого та якісного контенту про професії та роботу центрів кар'єри: з розвитку емоційного інтелекту та асертивності²; комунікації і роботі в команді; конфліктології і clear feedback (чіткий зворотний зв'язок). А також будемо працювати над розробкою проєкту кампанії «Молодіжний амбасадор».

Сучасна професійна освіта стоїть перед великими викликами, але водночас вона надає багато можливостей для підготовки людей будь-якого віку до мінливого та конкурентного світу. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти, які активно адаптуються до цих нових реалій, зможуть надати здобувачам освіти необхідні знання, навички та ресурси для досягнення успіху в сучасному суспільстві.

Віктор ВАСИЛИНЕНКО,
директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області

¹Іммерсивні технології (англ. Immersive – занурювати) – технології повного або часткового занурення у віртуальний світ або різні види змішання реальної і віртуальної реальності.

²Асертивність (англ. assertiveness) – здатність людини обстоювати свої погляди, не порушуючи моральних прав іншої людини.

Ми пам'ятаємо про ті злочини і не допустимо їх повторення, нас не зламати...

Американський дослідник Голодомору в Україні Роберт Конквест в книзі «Жнива скорботи. Радянська колективізація і Голодомор» висловлює думку, що «селянинові, якому вдалося уникнути розкуркулення, судилася інша доля, у його житті мали відбутися корінні зміни і то не з власної волі».

Голодомор 1932-1933 років в українській та зарубіжній історіографії визнається найбільшою соціальною трагедією, тотальною більшовицькою війною проти українського народу, селянства та національно свідомої інтелігенції у міжвоєнний період ХХ століття.

Весь народ, від малого до великого люду, було піддано жорстоким тортурам голодом, мором і тотальним насиллям, не зважаючи на вік, стать, національну приналежність. Суть дій тиранічної більшовицької влади визначала її українофобія, що проявлялося у жорстокості щодо українства при виконанні непомірних планів хлібозаготівлі та проведенні суцільної колективізації селянства, прагнення покарати український народ за непокору і бажання свободи, створення власної державності і протистояння більшовицькій навалі й політиці. До сьогодні не заживають рани пам'яті в душі українського народу про ту тяжку трагедію-геноцид, а страшні наслідки Голодомору ніколи не забудуться: втрата великої частини найціннішого генофонду українського народу – людського ресурсу, репресії, переслідування і нищення національної культури й мови.

Офіційна більшовицька влада замовчувала страшні події Голодомору або перекручувала реальні процеси, переводячи їх у площину «підривної контрреволюційної діяльності», неврожай із-за пережитої громадянської і російсько-української війни та супротиву «кулацтва». Більшовицька влада, провадячи політику примусу до колективізації, забирала останнє збіжжя, худобу і сільськогосподарський реманент, знищувала майно, чим прирікала цілі родини й села на голодну смерть, забороняла виїздити на пошуки харчів на інші території, обмежувала торгівлю продуктами та іншими побутовими речами, здійснювала інші репресивні заходи та створювала умови для масової смерті людей.

Ми спробуємо привернути вашу увагу до трьох елементів цієї трагедії: діти в часи Голодомору; спогади або усні історії про трагічні дні й «добровільну колективізацію»; оцінка подій Голодомору сучасником – педагогом школи й трагічні наслідки за ці думки.

Діти в період Голодомору. Офіційна медична статистика щодо причини смерті «від голоду» була

під забороною, єдиних офіційних статистичних даних немає, лише по окремих регіонах, що не надає можливості бачити загальну картину трагедії. Є відмінності у методиці підрахунків, методах досліджень смертності та узагальненні трагічних наслідків для населення. Більшість матеріалів втрачено у зв'язку із Німецько-советською війною 1941-1945 рр., що двічі прокотилася по нашій українській землі, знищуючи все навколо: людей, економіку, архіви тощо.

На одному із варіантів статистики ми зупинимо увагу. Академічні демографи випустили для загального доступу орієнтовний цифровий аналіз із можливою загальною похибкою, де узагальнили всі складники своїх досліджень і написали: «із 3,9 мільйонів осіб дітей, що померли унаслідок голоду, були діти віком до одного року, які становлять 0,7 млн осіб (19 %), діти віком 1-9 років – 1,5 млн осіб (39 %), віком 9-14 років – 1,7 млн осіб (44 %)». Діти були найуразливішими й беззахисними жертвами організованого більшовицькою владою Голодомору. Чи можна піддати сумніву вказані статистичні відомості? Звичайно, можна, тому що дослідники не можуть відшукати істину, не дослідивши історію трагічної проблеми, бо не знаходять офіційних державних повідомлень і медичної статистики з цього питання. Щодо дорослого населення ситуація подібна, офіційних відомостей немає, влада все зробила аби знищити або ретельно приховати всі документи щодо Голодомору.

У культурі нашого народу є прагнення оберігати своїх дітей від будь-яких негараздів, тому люди, втрачаючи своє життя, шукали як уберегти життя дитини. Є усні свідчення про те, як батьки приводили своїх дітей до різних дитячих закладів і залишали їх, з надією на порятунок. Жебракування, безпритульність і безродинність або безбаченки стали загальною новою трагедією особистості того трагічного часу. Так виросло нове втрачене покоління людей, «дітей Голодомору».

Усні історії про Голодомор. Дітей, чий батьки померли з голоду, кого знаходили у містах або поблизу них, советська влада утримувала в закритих дитячих установах або за колючим дротом у спеціальних таборах. Я особисто спілкувався із дорослими людьми, яких в дитинстві батьки аби порятувати від голодної смерті підкидали до таких установ, з надією, що дитина переживе голод в інтернаті.

Про історії дітей, які потрапляли до концтаборів – наша подальша розповідь. Зокрема, про дитячий концтабір у Миргороді, свідчення

про який тривалий час збирав директор музею-пам'яті Голодомору (нині на місці цього концтабору) Олександр Джузь і опублікував у книзі «Чорні роки Миргородщини». Також «Радіо Свобода» розшукало на Полтавщині жінку, яка була в іншому подібному таборі.

Для нас, людей сучасного періоду, це – моторошні історії учасників і свідків тих страшних трагічних подій. Табір був на місці старої козацької фортеці й дізнатися правду про нього допоміг випадок, а історія досить не проста для людського сприйняття.

«У 1958 році, коли ми малими тут бігали, стіна й завалилася, а з-під неї ці кісточки посипалися. Батько ввечері додому прийшов, а я під ліжком ховаюсь. Вночі ми разом із ним зробили перше перепоховання. Батько вибирав кісточку, а я носив їх у лантуху і копав яму», – розповідає Олександр Джузь.

З того часу батько та син Джузьні й почали збирати усну інформацію про ті моторошні масові захоплення дітей та робили спроби відкрити завісу таємничості про українську трагедію.

Свідки пригадують, що відібране у селян зерно гнило, а по першій траві повзали опухлі від голоду діти. Обстрижених, ледь одягнених дітей тут утримували за колючим дротом у невеликому будинку-бараку поряд із церквою. Голод та хвороби шансів на життя не давали. Щоранку дитячі тіла вкидали у вигрібну яму та козацькі порохові погребі. Коли старий колодязь заповнився трупами вщент, їх почали штабелювати на березі річки.

У концтаборі, або «інтернаті», як називала це радянська влада, утримували сиріт із навколишніх сіл, «відфільтрованих» біженців із залізничного вокзалу, та дітей «куркулів», арештованих за непокору при хлібоздачі. Зерно, за споминами очевидців, звозили до зруйнованого храму. Під пильним оком охоронців, воно, намочене снігом та дощем, пріло і гнило.

«Якраз у 1932 році із «Країни Рад», це Личанський колгосп так називався, сюди в церкву засипали зерно. Тут скільки загинуло народу, бо зерна не давали. Коли почалася весна 1933 року, діти виповзали на чотирьох, «паслися», і тут же помирали, бо рання трава дуже різуча була», – розповідає Олександр Джузь. Дізнатися напевне, скільки дітей утримували у миргородському таборі і скільки померло, не вдалося. Радянська влада ретельно фальсифікувала й приховувала такі дані.

За сто кілометрів від Миргорода, в таборі-інтернаті села Диканька, перебувала 10-річною дівчинкою Надія Лебідь разом із молодшим

братом. Йй пощастило вижити, бо в інтернаті хоч трохи годували.

«Ко ж на мати думала, як підкину в інтернат, то виживе, а воно там до ранку помирало. А тоді отих діток кидали на купи, а потім на машину, як дрова, поскидають і вивезуть десь у яму. В інтернаті було, де яка деревина, то ми її об'їдали, як сарана. Ламали листячко і їли», – розповідає Надія Лебідь.

З осені 1933 року дітей, які вижили, з таборів потроху почали розбирати родичі та бездітні сім'ї. Більшість же розійшлася жити до невеличких інтернатів, що створювалися у сусідніх селах. Надія Лебідь пам'ятає співанку, що описує, як Голодомор забирав дитинство й життя в українських дітей: «Котилася тарілочка по крутій горі, забавляла малих діток у нашій дворі, десь взялася баба чорна і чорний жупан, заховала тарілочку у тихий туман».

Полтавщина – одна з тих областей України, де була найвища смертність від влаштованого Йосипом Сталінін і Комуністичною партією (більшовиків) штучного голоду. Як ми раніше зазначали, за даними дослідників, під час Голодомору 1932-1933 років в Україні померло щонайменше 3,9 мільйони дітей, чверть з них – діти до 10 років.

«Добровільна колективізація» і її наслідки. До редакції «Радіо Свобода» прийшов лист від краєзнавця Анатолія Ковальчука з Хмельниччини, який збирав і записував свідчення про примусову колективізацію, так зване «розкуркулення» та штучний голод, зокрема й тоді, коли у 1992-1996 роках працював відповідальним секретарем комісії з питань поновлення прав реабілітованих.

З його дозволу публікуємо розповіді учасників тих подій у рамках проекту «Розкуркулення: як сталінський режим нищив українське вільне селянство». Як відбувалася примусова колективізація, розкуркулення і потім нищення селян штучним голодом, можна простежити на історії одного села – Тернавка, тепер Шепетівського, а колись Антонінського району Хмельницької області – через записані спогади очевидців.

Ганна Іванівна Демидюк, 1922 р. н. розповідає наступне: «Мої батьки мали невелике господарство: хату, хлів, клуню, двох коней, корову з телям, свиню з поросятами, домашню птицю. А також реманент: воза, плуга, культиватор, борони.

Далі – на стор. 14

Продовження. Початок на стор. 13

Наша родина, в якій було п'ять дочок: Анастасія (1920 р.н.), Ганна (1922 р.н.), Марія (1924 р.н.), Надія (1926 р.н.) і Ліда (1929 р.н.), жила скромно. Ми не бідували, але й не розкошували. Мали що їсти й пити. Але білий хліб бачили не частіше, ніж два рази в рік – на Різдво і на Великдень.

Батько господарював сам, найманої праці не використовував. Часом йому допомагали брат, інші родичі або сусіди. Бо так у селі здавна велося, що люди безкорисливо допомагали один одному. Нас, дітей, змалечку привчали до праці. Виконували деякі посильні роботи в господарстві. Старші дочки допомагали батькам доглядати менших своїх сестер.

Пригадую, що навесні 1932 року в селі почали проводити колективізацію. Людей примушували віддавати все майно і вступати до колгоспу. А на тих, хто хотів господарювати самостійно, накладали непосильні податки. Наш батько Горбачук Іван Омелянович заявив, що до колгоспу не вступить. Хоча здогадувався, що відмова добровільно позбутися майна і волі добром для нього не закінчиться. Але він був чоловіком вольовим і свого рішення не змінив навіть під тиском влади.

Біда не забарилася. Якось до нас у двір приїхали озброєні люди. Вони заявили, що батько «куркуль і класовий ворог». Бо, мовляв, не тільки сам не хоче вступати до колгоспу, а ще й інших селян підбурює не виконувати розпоряджень влади. Наказали батькові збиратися і йти з ними.

Наступного дня наше господарство розграбували. Приїхала ватага п'яних людей. Незважаючи на материн плач, розібрали клуню й вивезли всі будівельні матеріали. Забрали збіжжя і все їстівне. Вивели з хліва й забрали коней, корову, свиней та іншу живність. Забрали плуга, культиватора, борони.

Через деякий час прийшов з Антонівської тюрми змарнілий батько. Сказав, що тюрма переповнена такими, як він селянами, їх не годують, нема навіть де лягти. Перед судом його відпустили на два дні додому, щоб узяв одяг і їжу. Він дуже засмутився, побачивши розорене й пограбоване господарство.

Після того, як він попросився й пішов на суд, ми його більш ніколи не бачили. Згодом надійшов лист із Маріуполя, в якому батько писав, що його як засудженого привезли в це місто будувати доменну піч. Він писав, що харчування дуже кепське, тепло одягу не видають, а в тісному і смердючому бараці, де утримували в'язнів, дуже холодно. Мати відразу ж надіслала йому дві посилки. В одну поклала кожуха, у другу – сухарі і сало. Все це випросила в добрих людей. Дуже скоро обидві посилки повернулися назад. Щоправда, у скриньці, де були

харчі, замість сухарів і сала чомусь лежали камінці. Про подальшу долю батька ми ніколи нічого не чули. Не знаємо, за що його судили, коли він помер і де похований.

Після цього настали чорні часи. Нам було не до навчання, бо ми не могли ходити до школи. Щоб якось прожити й допомогти матері, старші діти пішли працювати на колгоспну ферму. Наприкінці 1932 року народилася шоста дочка – Наталія. Незважаючи на голод і холод, нашій родині пощастило пережити важку зиму й весну 1933 року. Хоча всі ми пухли з голоду, але ніхто з нашої родини не помер.

Їли все, що можна було знайти на полях, на луках чи в лісі: стебла бур'янів, гілки й кору з дерев, ягоди. Особливим делікатесом вважалися пампушки з перетертого цвіту білої конюшини і коріння лопуха. В селі проживало багато родин, майно яких через небажання вступати до колгоспу було розграбоване. Пограбували також батькового брата. Він важко переживав наругу і душевно захворів. Знаю, що багато людей пухли через голод. Чула, що були випадки смерті людей від голоду. Подобиць не пам'ятаю, бо всі були дуже залякані, знали, що говорити про це небезпечно. Ми всі ще дуже довго боялися, щоб і нас не вислали, як батька».

Педагог в трагічних умовах Голодомору. За вірші про Голодомор вчитель Олексій Наливайко був оголошений «націонал-фашистом» і засуджений до 10 років таборів. Простий сільський вчитель, студент літературного факультету Харківського інституту професійної освіти Олексій Наливайко писав щоденник про нужденне життя на селі, горе і страждання людей, ставлення до політики комуністичної партії та більшовицьку пропаганду під час Голодомору в 1932-1933 роках.

Його свідчення лише зараз стали доступними широкому загалу дослідників, адже десятиліттями справа Наливайка зберігалася в архіві Служби зовнішньої розвідки України (далі – СЗР України) під грифом «таємно». Ці документи дають змогу зазирнути в потаємні глибини душі простого сільського вчителя. «Свої роздуми і враження він викладав як у прозі, так і у віршах, які невдовзі стали предметом прискіпливого вивчення співробітниками ДПУ–НКВС», – наголошують розвідники. Співробітників НКВС називали чекістами, а їхньою місією був пошук «ворогів народу і більшовиків» серед громадян.

Чекісти дали справі назву «Четць». Вочевидь через те, що її головний фігурант і його колеги читали так звану антирадянську контрреволюційну літературу, зокрема «Історію українського письменства» Сергія Єфремова, «Хрестоматію української літератури» Миколи Сумцова, «Історію малоросійської літератури» Миколи Петрова,

твори Миколи Хвильового та інших українських авторів.

Під впливом цього вони дедалі більше розчарувалися в політиці більшовицької влади, що призводила до зубожіння населення. «Чому справа опинилася в архівних фондах розвідки? Єдине пояснення: в деяких документах мова йде про наміри О. Наливайка перейти кордон і залишитися там на постійне проживання. Справа ж була порушена і велася особливим відділом обласного управління НКВС УСРР по автономній Молдавській радянській соціалістичній республіці», – наголошують у СЗР України.

Із архівних документів дізнаємося, що Олексій Якович Наливайко народився 1909 року в селі Омельник нинішнього Кременчуцького району на Полтавщині. Сім'я жила дуже бідно, щоб годувати дорослих і трьох дітей мали лише 2,75 десятини землі. Коли хлопцю виповнилося 17 років, померла мати. Батько одружився вдруге, але діти, Олексій, Михайло і Клавдія, її не прийняли і подалися в Кременчук до родичів.

До вступу на літературний факультет інституту О. Наливайко змінив кілька місць роботи, але ніде надовго не затримувався і не виявляв ніякої цікавості до того, чим займався. Навчання ж поглинуло його повністю. Невдовзі він почав замислюватися над сенсом життя, своєю долею, долею України. Це сталося саме після прочитання низки книжок із бібліотеки професора Миколи Сумцова, до якої Олексій випадково отримав доступ. Проф. Сумцов був відомим популяризатором української культури, літератури, історії. Ще після революції 1905 року в Російській імперії він перший серед харківської професури почав читати лекції українською мовою, аж поки влада це не заборонила. Він багато зробив для організації народних бібліотек і музеїв, був одним із засновників Харківської громадської бібліотеки, у фондах якої студент Наливайко відкрив для себе багато із досі незнаного ним про Україну.

Згідно з навчальною програмою, майбутні літератори мали знайомитися з так званою «контрреволюційною українською літературою», критично її аналізувати з офіційної позиції радянської влади і, звісно ж, всіляко засуджувати. Натомість отримали зворотний ефект. У одному з протоколів допиту О. Наливайко про це зазначав: «Замість критичного підходу до цих підручників, як це нам рекомендувалося навчальними планами, я цілком піддався авторитету цих підручників. І мої первинні невдоволення Радянською владою почали поступово оформлюватися у позицію, що з Радвладою мені не по дорозі... Таким чином, все те, що мені було надано в межах навчальної програми, я використав у подальшому проти Радвлади».

Тоді ж Олексій почав писати щоденника, в якому викладав свої думки про прочитане, почуте і побачене. Але йому вдалося довчитися лише до третього курсу. У 1932 році стипендію виплачували нерегулярно, і він став бідувати. Невдовзі від недоїдання, хвороби і голоду помер батько і син нічим не міг йому зарадити. Голод дедалі ближче підступав до міста. Взріла думка перервати навчання й податися кудись на заробітки. Обрав Молдавію. Про себе подумав: там близько кордон, може якось вдасться перейти на той бік, а там – зовсім інше життя. Але в інституті не відпускали. Довелося підробляти документи й самовільно залишати навчання. Це сталося в лютому 1933 року. Дорогою до обраного місця заглянув у рідне село і вжахнувся. Скрізь – запустіння, чимало колишніх знайомих – на цвинтарі, в очах односельців – безвихідь.

Зі щоденника О. Наливайка, 20 квітня 1933 року: «Внаслідок економічної розрухи, що сталася від дії більшовизму, збільшилися, набрали масового явища жебрацтво, крадіжки, самогубства...

Хочеться перебратися за кордон, але надто хочеться вже закінчити вищу учбову установу за фахом літератури й мови. Потім, безумовно, емігрую (нелегально) за кордон. Хотілося б бути в країні дійсно повної волі (вільне володіння засобами виробництва, вільна купівля, продаж, найм...) – в Америці або Західній Україні...».

28 квітня 1933 року: «Ще раз хочеться зазначити, що наслідком революційних заходів більшовизму ось уже протягом півтора десяти років селянство, як основна маса української людності, зовсім зубожіло. Вірніше, воно повністю зруйноване, розграбоване. Воно не має жодної можливості заявити про свої вимоги. Як кажуть, мовчи та дихай. Або ще, як кажуть діти в школі: «говорити тепер заборонено. Все спить, оповите сумною завісою туману».

Люд стогне і мовчить. А хто не мовчить, того б'ють і плакати не дають. Знищують, як клас. Йолухи».

Дослідники зазначають, що у Молдавії Олексію пощастило. Знайшлася робота вчителем української мови та літератури в одному із сіл Балтського району. А згодом познайомився й одружився з гарною дівчиною. Але радості в їхньому домі, як і в інших, не було. Напівголодне животіння пригнічувало, а худі бліді обличчя учнів на уроках і їхні сумні невеселі очі не давали спокою ні вдень, ні вночі.

Додавали розпачу і листи від рідної сестри Клави з Харківщини про тяжкі наслідки голодного існування в місті і навколишніх селах. Про це він також писав у щоденнику. Як і про страшний сон, який йому якось наснився і від якого стало моторошно.

Закінчення на стор. 15

Закінчення. Початок на стор. 13

Зі щоденника О. Наливайка, 18 липня 1933 року: «Якісь дивні сни цю ніч снилися. Якимось чином я попав туди, де розстрілюють смертників. Велика якась площа. Вони, смертники, – щирий нарід український – построєні рядами. До них підсувають кати якісь щити, якими припирають до подібних ним і одноразово чимсь гострим пронизують...»

Переді мною проходять два чудово збудованих, як Кармалюки, прообрази його – смертники... На смерть ідуть зі сміхом, а раніше впиваються, щоб легше її прийняти... Один з них пропонує мені свій одяг. Я спочатку відмовлявся, а потім забрав. На цьому прокинувся...».

26 липня 1933 року він написав вірша:

*А чий то хлопчина, обідраний, голій,
Зморений голодом впає?
Помер, – кажуть люди, – бідний,
Він їсти прохав.*

*Кого везуть на цвинтар тепер,
Що ніхто і не плаче?
Чийого батька син помер?
Чис то тіло козаچه?*

*А ось і цвинтар новий.
Могил тут стільки прибавилось...
Кажуть, Ковбиця вся
Весною сюди відправилась.*

*Подвір'я чий то у півсела
Бур'яном давно заростають?
А хати ще нові стоять пусті,
Ще жодних шибок не мають.*

*Що за люди тут такі вродились?
Куди пішли і де поділись?*

*Лиш смерть по вечорах одна
Хазяїнує тепер сама...
З сичами гомонить вона
І знай одно: гука, співа...*

*Кого ж то так тяжко
Доля кара?
Руїни, злидні, голодна смерть
Мов мора...*

*Чис то все, чие?
Твоє, народе вкраїнський,
Чуєш?! Твоє...*

Вірш, 2 серпня 1933 року:

*Мамуню! Вставай,
Бо в село приїхали з ЧеКа,
Вони заберуть все зерно
У нас із засіка...*

*Люба! Пора вставати.
Бригада іде до хати.*

*Вже у сусіда все забрали під мітлу,
Кажуть, знуцались,
Лаялись і бились
І до Сибіру заслати грозилась.*

*Люба! Пора вставати.
Бригада підходить до хати.*

*Ось вони біля нашої хати,
Будемо, мамо, їх щиро прохати,
Та, мабуть, марно і слово казати.
Ім наказ: усе забрати.*

*Люба! Пора вставати.
Бригада заходить до хати.*

*Рідненька, вони будуть зараз забирати,
Промов до них хоч словечко.
Бо всім нам навесні з голоду вмирати.
Хай залишать зернят хоч малечі.*

*Люба! Пора вставати.
Бригада вже у хаті.*

*Тихо лежить і холодна, й німа.
Бідне дитя! Вже матусі нема.
Спить вона вже у труні, почина,
А доня зосталась на світі сама.*

*І день, і ніч маленька одна
Жде, що прокинеться мама від сна.*

У пошуках інформації про реальний стан справ у країні Олексій читав і перечитував усі газети, що надходили в село, але не знаходив там відповідей на питання, що його непокоїли. Натомість, пропагандистські статті про те, як погано живеться людям в інших країнах і як добре в СРСР, його дедалі більше дратували. «Скрізь панує нечувана більшовицька реакція. Незадоволена більша маса населення, що голодує, безжалісно роздавлюється. Всякий, хто десь словом обмовиться або зіжне сніп зерна, притягується до відповідальності як контрреволюціонер. І тяжко карається: конфіскація майна, зсылка в далекі місцевості. Якщо він не опухлий, то обрікається на голодну смерть. Страшно, нечувано... Я глибоко переконався, що більшовизму лише треба бути знищеному...», – писав сільський вчитель.

І додавав: «За кордон... Або пройду, або на кордоні уб'ють... Інакше не може бути. А звіди приєднатися до боротьби проти більшовизму».

Із щоденника 3 вересня 1933 року:

«В махрово-більшовицькій газеті «Комуніст» № 212 від 28-го серпня ц. р. прочитав більшовицьку статтю «Зліт стерв'ятників». У ній брутальною лайкою висвітлюється через криве дзеркало український національно-визвольний рух за кордоном. Ганьблять на чому світ стоїть Скоропадського, Остряницю, Мазепу, Феденка, Донцова і їхню славну ідею та УВО і СВУ...»

Мовляв, вони довели Україну у 1918 році до голоду. Мене найбільш лютує те, що вся більшовицька преса, як люті звірі, всіх критикують, що всі шляхи ганебні, лише один більшовицький, мовляв, вірний...

Хіба ж не більшовики призвели до голодовки цієї весни, хіба ж не через них вимерло 50 % українського селянства?

Безумовно, що так можуть писати лише ті, що запродують рідний край, вірні пси більшовизму, що справді довели країну нашу житну грабунком, розором до голоду...».

З часом Наливайко почав ділитися своїми думками з колегами по роботі, новими знайомими. Він не міг все тримати в собі. А згодом все ж не стримався і повідав іншим сокровенну таємницю про те, що пише щоденника. Декому навіть прочитав уривки з нього. Відтоді почався відлік часу до того страшного моменту, якого боялися і потайки очікували практично всі. Розкручений маховик репресивної

каральної машини діяв невблаганно, захоплюючи в свої жорна нові й нові жертви. Діставав він і до таких невеликих сіл, де вчителював Олексій.

У жовтні 1934 року його заарештували за звинуваченням у підробленні документів і намірах нелегально перейти кордон для участі в антирадянській діяльності. Під час обшуку вилучили щоденники.

Це дало змогу додати такі нові пункти обвинувачення: «Будучи націонал-фашистом, поширював ідею національного відокремлення України від СРСР, використовуючи для цього як книги контрреволюційного змісту, вилучені з обігу, так і свої записи в щоденниках; перебував членом контрреволюційної організації, яка існувала в Харківському інституті профосвіти, звідки втік, уникнувши репресій за проведену контрреволюційну роботу».

Під час допитів О. Наливайко визнав, що підробив документи, тому що хотів поїхати на заробітки, а його з інституту не відпустили, а його з інституту не відпустили. Не спростовував він і своїх намірів перейти за кордон. Але категорично заперечував обвинувачення в поширенні ідей націоналізму шляхом ознайомлення своїх знайомих зі змістом щоденника. Не визнав він і своєї приналежності до контрреволюційної організації.

Під час слідства його цілеспрямовано запитували: «Якою була ваша мета при написанні низки контрреволюційних творів?». На що він щиро відповідав: «Вірші і замітки мною писалися під настрій і без якоїсь мети навесні 1933 р., тобто в період масових продускладень, влітку 1933 р. і на початку навчального року, тобто восени 1933 р. Ідеї, викладені в щоденнику, писалися без усіякого наміру втілювати їх у життя».

Але жодні пояснення не завадили слідчим зробити такі висновки: «Вилучені нами у Наливайка контрреволюційні твори містять у собі заклик до збройної боротьби з Комуністичною партією і Радянською владою і ворожу критику всіх її заходів».

Тож і вирок був відповідний – 10 років таборів. Про це свідчить рукописний напис на одному з документів. У ньому також зазначено, що фотокопію щоденників О. Наливайка зробити не вдалося, тому їх передрукували, але лише вибірково. Повної версії не збереглося.

За поширеною на той час в органах ДПУ практикою, щоденники одразу переклали російською. Лише в одному з документів окремі уривки наведено українською. У цих нотатках, як і майже в усіх інших, закарбувалися глибоко потаємні сміливі і відверті думки автора рідною мовою про тогочасну антинародну владу і наміри виборювати краще життя.

«Дуже жалкую, що я не за кордоном, а то б брав активну участь в УВО, СВУ та інших [організаціях] і їхній пресі. Всебічно сприяв би дійсному визволенню України», – писав Олексій у щоденнику. Про подальшу долю Олексія Наливайка в архівній справі відомостей немає.

Підсумовуючи окреслені нами три аспекти, зазначимо, що наслідки Голодомору мали неправний вплив на генофонд українського народу; «добровільна колективізація» сприяла знищенню українського селянства і його традиційного побуту. Вчительство було особливою категорією людей, які самі гинули від мору голодом і шукали шляхи підтримати дітей у прагненні життя, особливо чуттєвою групою людей, які розуміли реальну трагедію Голодомору, зорганізованого більшовицькою владою та керівництвом Йосипа Сталіна й українського партійного, репресивного і советського апарату: Станіслава Косіора, Власа Чубаря, Лазара Кагановича, Станіслава Раденца, Всеволода Балицького, Григорія Петровського, Менделя Хатаевича та сотень інших організаторів і виконавців злочинних наказів про фізичне знищення українського народу. Історик С. Кульчицький зробив висновок, що «у кремлі тоді жертв не рахували», їхньою метою було упокорити українців шляхом створення штучного голоду та перетворення тих, хто пережив Голодомор, у покірну частину росіян – малоросів. Мета, яка і в сучасній російській агресивній війні проти українського народу ставиться як кінцевий результат.

28 листопада 2006 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», де Голодомор визнано геноцидом українського народу. Оцінюючи рівень непоправності трагедії та негативні наслідки Голодомору для українського народу 33 країни світу (станом на липень 2023 р.) рішеннями своїх законодавчих органів влади визнали його злочином проти людства і людяності – етнічним геноцидом, що організувала більшовицька влада проти українського народу. Рафал Лемкін (пол. Rafal Lemkin) (1900-1959) – автор терміну «геноцид» та його правової й наукової індексації, вважав Голодомор 1932-1933 років в Україні актом геноциду українського народу, який організував комуністичний режим Советського Союзу.

Ми пам'ятаємо про ті злочини тоталітарного режиму проти нашого народу. Нашою історичною місією є зміцнення прагнення до єдності українського народу у бажанні зробити все, від нас залежне, аби такі жахи на українській землі і в світі не повторилися.

Іван БЕЗЕНА, завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти Академії, кандидат філософських наук, доцент

Оснащення класів безпеки в закладах освіти. Пам'ятка

Класи безпеки – це інтерактивні класи, технічне оснащення яких дозволяє забезпечити освітній процес та постійну активну взаємодію всіх його учасників.

Для облаштування класів безпеки рекомендується використовувати класні кімнати (навчальні аудиторії), у яких проведено сучасний ремонт та які не містять елементів радянської епохи, з можливістю розміщення в них одночасно до 30 осіб.

Приміщення має бути забезпечене необхідною кількістю парт (столів) та стільців для проведення занять.

Оснащення класів безпеки здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки

України від 10.02.2023 № 135 «Деякі питання створення та функціонування класів безпеки у закладах освіти».

Для технічного оснащення класу безпеки також можна використовувати телевізори, відеопроєктори, моторизований настінний екран для проєктора, акустичні системи, стенди з обпаленими предметами, магнітні дошки, маркерні дошки, мобільні симулятори пожежної безпеки (приватний будинок, громадський будинок, висотний будинок, екосистеми тощо), вогнегасники різних видів для проведення занять, протигази, столи, стільчики, дитячий

одяг рятувальників, дитячі каски, іграшки, пазли, конструктори тощо (зокрема для дітей з вадами зору).

Обладнання класів безпеки має відповідати Санітарному регламенту (https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/77778/) для закладів загальної середньої освіти.

При оснащенні класів безпеки необхідно враховувати можливість залучення до занять осіб з особливими освітніми потребами.

Надія ЛЕОНТЬЄВА, майстер виробничого навчання Дніпровських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (І категорії) Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Дніпропетровської області

Пожежна безпека у побуті

Майже кожній пожежі можна запобігти! Для цього слід обов'язково знати не лише заходи щодо запобігання пожежі, а й порядок дій у разі її виникнення: спосіб виклику пожежної допомоги, гасіння пожежі в початковій стадії, безпечні маршрути виходу з приміщення.

З огляду на це слід запам'ятати й виконувати основні вимоги пожежної безпеки:

- пильнуйте за станом та справністю електромережі;
- у разі виходу з приміщень не залишайте увімкненими телевізори, праски, обігрівачі, пральні машини тощо;
- не перевантажуйте електромережу, не вмикайте одночасно побутові споживачі великої потуж-

ності, не використовуйте саморобні чи несправні побутові електроприлади;

- не залишайте дітей без нагляду та не дозволяйте їм бавитися сірниками, запальничками та іншими небезпечними побутовими предметами;

- не куріть у ліжку;
- подбайте про захист помешкання при користуванні пічним опаленням: вчасно ремонтуйте печі, оштукатурюйте каміни, розмістіть перед топковим отвором негорючий металевий лист розміром не менше 0,5 м x 0,7 м, попіл з топок необхідно заливати водою та виносити у спеціально відведені місця, не висипати поблизу будівель;

- монтаж та встановлення газового обладнання повинні виконувати виключно фахівці відповідного профілю;

- при виявленні у приміщенні запаху газу, слід негайно припинити його подавання, викликати аварійну газову службу і провітрити

приміщення. До усунення несправності у приміщенні забороняється запалювати сірники, палити, застосовувати відкритий вогонь, вмикати електроприлади.

Пам'ятайте: чимало пожеж, особливо з трагічними наслідками, виникають уночі, тому щовечора необхідно:

- вимкнути всі можливі електропобутові та газові прилади;
- упевнитися, що безпосередньо біля ліжка, впритул до ковдри, не стоять електричні прилади;
- переконаватися, що вогонь у печах догорів;
- зачинити двері в кімнату.

Існує кілька обов'язкових правил дій при пожежі та порядок їх виконання, незалежно від місця виникнення пожежі:

1. Перша особа, яка виявила виникнення пожежі, повинна негайно повідомити про це службу порятунку за номером телефону – 101 (112). При цьому необхідно назвати повну адресу об'єкта (починаючи

з населеного пункту), вказати кількість поверхів будівлі (кількість під'їздів), місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище та номер телефону для зворотного зв'язку;

2. Вжити заходів по евакуації людей та збереження матеріальних цінностей;

3. Вжити (по можливості) заходи до гасіння (локалізації) пожежі;

4. У разі необхідності, викликати інші аварійно-рятувальні, допоміжні служби (102 – поліція, 103 – медична, 104 – газорятувальна тощо);

5. Повідомити про неї керівника підрозділу (дорослих, власника тощо);

6. Забезпечити зустріч та надання консультацій службам порятунку, що прибувають на місце події.

Сергій ЯЦЕНКО, майстер виробничого навчання Дніпровських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (І категорії)

Йодна профілактика. Порядок застосування

Наказом МОЗ України від 09.03.2021 № 408 затверджено Регламент щодо проведення йодної профілактики у разі виникнення радіаційної аварії.

Цей документ регламентує особливості проведення йодної профілактики населення при виникненні надзвичайних ситуацій на атомних електростанціях та інших ядерних установках із викидом радіоактивних речовин, а також містить короткі відомості про біологічні ефекти дії радіоактивних ізотопів йоду (РІЙ), особливості захисту щитоподібної залози від поглинання РІЙ та дозування препаратів калій йодиду при проведенні йодної профілактики.

Регламент розроблений з метою захисту життя та здоров'я людини, як втручання, яке зменшує шкоду від радіаційних аварій, шляхом зниження негативного впливу іонізуючого опромінення на організм людини.

При аваріях на ядерних об'єктах може виділятися радіоактивний йод (I-131), при надходженні в організм він вибірково накопичується в щитоподібній залозі і спричиняє її опромінення й ураження. Це підвищує ризик раку щитоподібної залози у немовлят, дітей та молодих людей через

багато років після дії радіації. Єдиний препарат для ефективного запобігання радіаційному ураженню щитоподібної залози містить калію йодид.

Йодна профілактика – це насичення щитоподібної залози стабільним йодом для унеможливлення поглинання нею радіоактивних ізотопів йоду та попередження її опромінення.

Таким чином, йодпрофілактика має сенс тоді і лише тоді, коли є реальна загроза надходження радіоактивного йоду в організм. А його на ЗАЕС немає.

Отже, при гіпотетичній аварії чи теракті на ЗАЕС викид радіоактивних речовин не міститиме ізотопів йоду. Саме тому, йодпрофілактика не потрібна.

Вживання препарату калію йодиду за таких умов є не лише марним, але й шкідливим.

До побічних ефектів неконтрольованого прийому стабільного йоду відносять:

- висипання на шкірі;
- запалення слинних залоз із набряком та болем, частковою втратою смаку та сухістю у роті;
- шлунково-кишкові розлади – нудоту, діарею;
- серйозні алергічні реакції – лихоманку і біль в суглобах, набряк частин тіла (обличчя, губ,

язика, горла, рук або ніг), проблемами з диханням, говорінням або ковтанням;

- хрипи або задишки;

- розлади серцево-судинної системи: порушення серцевого ритму, тахікардію, фібриляцію передсердь;

- розлади нервової системи: збудження, тремтіння, тремор рук;

- зоб – збільшення розмірів щитоподібної залози;

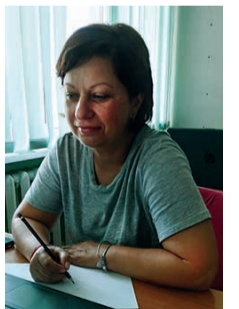
- втрату маси тіла;
- гіперфункцію щитоподібної залози;
- зниження функції щитоподібної залози (гіпотиреоз), небезпечний зниженням частоти пульсу, артеріального тиску.

- може виникнути ризик смерті.

Приймати його «про всяк випадок» – не можна!

Будьте здорові! Бережіть себе!

Оксана ШУБІНА, майстер виробничого навчання Дніпровських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (І категорії)

Захист населення при радіаційній аварії

Для захисту населення при загрозі виникнення або виникненні радіаційної аварії застосовуються наступні заходи: оповіщення населення про радіаційну загрозу, використання засобів індивідуального захисту органів дихання та шкіри, укриття в захисних спорудах та пристосованих укриттях, йодна профілактика, евакуація в безпечну зону.

Почувши сигнал оповіщення про радіаційну загрозу необхідно:

– Увімкнути місцеве радіо, телебачення, прослухати інформацію.

– Попередити про небезпеку сусідів, надати допомогу особам з інвалідністю, дітям та людям похилого віку.

– Герметизувати приміщення (вікна, квартирки, двері, вентиляційні отвори та щілини). Вимкнути системи вентиляції: кондиціонери, обігрівачі. Надійна герметизація житла виключає проникнення радіаційних речовин в приміщення.

– Використати для захисту органів дихання респіратор, ватно-марлеву пов'язку або підручні вироби з тканини, змочені водою для підвищення їх фільтруючих властивостей, при перебуванні поза приміщенням використовувати плащ, гумові чоботи та рукавички.

Для послаблення впливу радіації як укриття використовуються: дерев'яні будинки – послаблюють іонізуюче випромінювання в 2 рази, цегляні – у 10 разів; заглиблені укриття (підвали) з покриттям із дерева – у 7 разів, із цегли або бетону – у 40-100 разів, метро, підземні переходи.

– Провести йодну профілактику, вживаючи протягом 7 днів по одній таблетці (0,125 г) йодистого калію, а для дітей віком до 2-х років – частині таблетки (0,04 г) після їжі разом із чаєм, соком або водою 1 раз на день або водно-спиртовий розчин йоду дітям до 2-ох років – по 1-2 краплі 5 % настою на 100 мл молока (консервованого) або суміші для годування; дітям від 2-ох років та дорослим – по 3-5 крапель на склянку молока або води.

– Захистити продукти харчування, зробити запас питної води. Вживати воду лише з перевірених джерел або запаковану в бутлях, перед їжею ретельно мити руки та полоскати рот 0,5 % розчином питної соди.

– Приготуватись до можливої евакуації: перевірити заздалегідь укомплектовану герметичну «Тривожну валізу», питну воду, запас консервованих продуктів на 2-3 доби, найпростіші засоби санітарної обробки

(мильний розчин для обробки рук).

Евакуацію проводять у найкоротші строки після її оголошення задля скорочення потенційних жертв при надзвичайній ситуації. Для здійснення евакуації використовуються всі види громадського транспорту, що не зайняті невідкладними виробничими та господарськими перевезеннями, а також транспорт індивідуального користування. Певна частина населення, що підлягає евакуації, може виводитися пішим порядком.

Дотримуйтесь цих рекомендацій для уникнення променевої хвороби внаслідок впливу іонізуючого випромінювання.

Наталія ВОЙТЕНКО,
майстер виробничого навчання
Дніпровських територіальних курсів
цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності (I категорії)
Навчально-методичного центру цивільного
захисту та безпеки життєдіяльності
Дніпропетровської області

Обережно! Вибухонебезпечні предмети!

Сьогодні на території України знаходиться кілька мільйонів одиниць смертоносного вантажу, зокрема майже 100 тисяч авіабомб!

До вибухонебезпечних предметів (далі – ВВП) відносять: артилерійські снаряди, реактивні, інженерні, протипіхотні міни «метелики», авіабомби, детонатори, ручні гранати, набой різних видів або замасковану під мобільний телефон, іграшку чи іншу цінну річ зі смертоносним начинням.

Дії при виявленні ВВП (або предметів, схожих на них)

НЕОБХІДНО:

– Припинити негайно всі роботи в місці (районі) виявлення предмета (заглушити двигуни, зупинити роботу обладнання). Удар лопати, грабелі, каміння чи просто поштовх може призвести до вибуху. Необхідно утримуватися

від куріння, використання засобів радіозв'язку, зокрема й мобільного, не вчиняти самостійних дій.

– Поінформувати про знахідку інших осіб, які є поруч, та керівників робіт;

– Відвести на максимально безпечну відстань (приблизно 200 метрів) усіх людей, які є неподалік;

– Позначити місце розташування предмета, якщо можливо, огородити його, використовуючи різні підручні матеріали: шматки яскравої тканини, дошки, жердини, гілки, мотузки тощо;

– Здійснити, якщо можливо, фотофіксацію предмета та місце його розташування у разі наявності засобів фото-, відеозйомки;

– Зберігати спокій, не панікувати;

– Перебуваючи у безпечному місці негайно повідомити оперативні

служби, надавши інформацію про характерні ознаки предмета (місце його розташування, дату і час виявлення та особу, яка його виявила) за телефонами: 102 – у разі виявлення підозрілого об'єкта; 101 – у разі виявлення боєприпасів або вибухонебезпечних предметів; обов'язково дочекатися представників правоохоронних органів або ДСНС України, спостерігаючи з безпечної відстані, якнайдалі від місця виявлення предмета або за будь-яким захисним укриттям (за захисними спорудами, будівлями чи предметами);

– Не допускати до небезпечної зони інших людей; у разі загрози виникнення вибуху для запобігання поранення камінням, уламками та ін. негайно лягти на землю у найближче заглиблене місце (канави, ями тощо) ногами до епіцентру вибуху, обличчям вниз

та прикрити голову якимись речами або руками, при цьому долонями щільно закриваючи вуха та відкривши рот для урівноваження тиску;

– Не намагатися зазирнути до середини підозрілого пакета, коробки чи будь-якого іншого предмета, в жодному разі не пересувати і не розкривати виявлений предмет, попередити оточуючих про можливу небезпеку;

– Пам'ятайте! Знешкодити вибуховий пристрій або локалізувати вибух можуть лише підготовлені спеціалісти після виведення людей із небезпечної зони.

Не нехуйте правилами безпеки, будьте пильні та обережні!

Бережіть себе та оточуючих!

Наталія ВОЙТЕНКО

БПЛА. Як уберегтись від нього

Безпілотники (БПЛА) – летальні апарати без екіпажу на борту, володіють різним ступенем автономності – від керованих дистанційно до повністю автоматичних, а також відрізняються за конструкцією, призначенням і безліччю інших параметрів.

Управління БПЛА може здійснюватися епізодичною подачею команд або безперервно. В останньому випадку БПЛА називають дистанційно-пілотованим летальним апаратом (ДПЛА).

БПЛА можуть:

– вирішувати розвідувальні завдання;

– застосовуватися для нанесення ударів по наземним і морським цілях;

– перехоплювати повітряні цілі;

– здійснювати постановку радіоперешкод;

– керувати вогнем;

– вказувати мету;

– ретранслювати повідомлення і дані;

– доставляти вантажі.

Основною перевагою БПЛА/ДПЛА є істотно менша вартість їхнього створення й експлуатації (за умов рівної ефективності виконання поставлених завдань).

Як розпізнати дрон-камікадзе?

– Двигун дрона-камікадзе дуже гучний та схожий на роботу двигуна мопеда чи бензопили;

– почувши цей звук необхідно сховатись у підвалі, цокольному поверсі будинків, підземному паркінгу, у переходах або дотримуватись правила «двох стін»;

– необхідно обирати місце укриття подалі від військових об'єктів та адміністративних установ;

– не залишайтеся у транспорті, вийдіть та відбіжіть подалі від дороги. І там знайдіть можливе укриття;

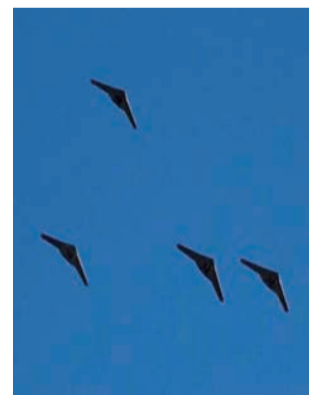
– не ховайтесь у під'їздах, під арками, на сходових майданчиках, у

підвалах панельних будинків, біля автомобільної техніки, автозаправних станцій тощо;

– повідомляйте на лінію 102 будь-яку інформацію щодо БПЛА ворога, а в разі їх падіння – вказуйте місцерозташування;

– не наближайтесь до місця падіння збитого дрона, не чіпайте уламки!

Надія ЛЕОНТЬЄВА

Майстер-клас «В'язання декоративного елемента «Герб України»

Матеріали: пряжа (акрил, бавовна, змішаного складу) товщиною 250-300 м на 100 г та спиці відповідного розміру.

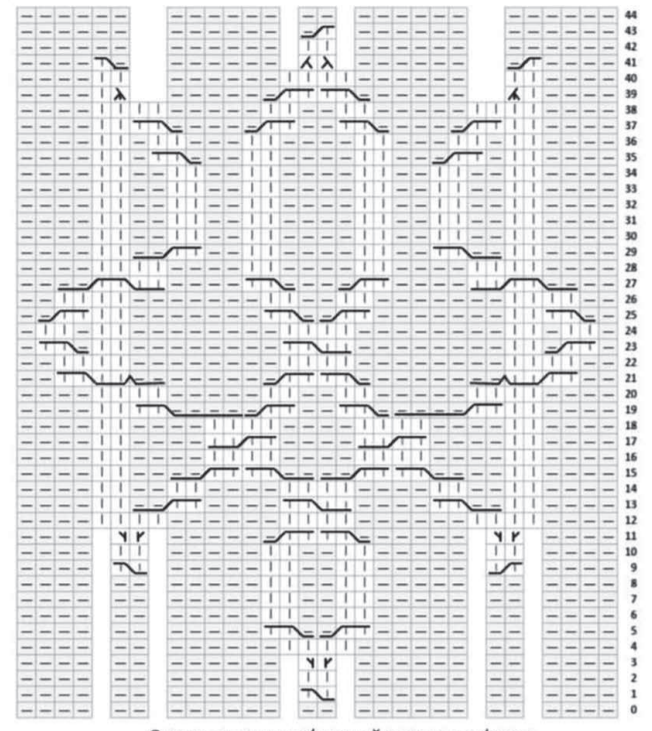
Виконання роботи: набираємо на спиці 46 петель еластичним способом. В'яжемо 20 рядів хустковою в'язкою (всі ряди лицьовими петлями). Виконуємо узор із 1 по 44 ряд, в'яжемо 20 рядів хустковою в'язкою. Еластично закриваємо.

Виріб перемо, розкладаємо на горизонтальній поверхні, фіксуємо шпильками до повного висихання.

Таблиця умовних позначень

Позначка	Пояснення
■	Немає петлі
▬	Лицьова петля
▮	Виворітна петля
┌	Додати лицьову петлю перед лицьовою
└	Додати лицьову петлю після лицьової
↘	Три рази лицьовою з нахилом вправо
↙	Три рази лицьовою з нахилом вліво
┌└	Знімаємо одну петлю на допоміжну спицю за роботою, пров'язуємо одну лицьову, пров'язуємо одну лицьову з допоміжної спиці
└┌	Знімаємо одну петлю на допоміжну спицю перед роботою, пров'язуємо одну лицьову, пров'язуємо одну лицьову з допоміжної спиці

	лицьову, пров'язуємо одну лицьову з допоміжної спиці
	Знімаємо одну петлю на допоміжну спицю за роботою, пров'язуємо дві лицьові, пров'язуємо одну виворітну з допоміжної спиці
	Знімаємо дві петлі на допоміжну спицю перед роботою, пров'язуємо одну виворітну, пров'язуємо дві лицьові з допоміжної спиці
	Знімаємо дві петлі на допоміжну спицю перед роботою, пров'язуємо дві лицьові, пров'язуємо одну лицьову з допоміжної спиці
	Знімаємо дві петлі на допоміжну спицю за роботою, пров'язуємо дві лицьові, пров'язуємо дві виворітні з допоміжної спиці
	Знімаємо дві петлі на допоміжну спицю перед роботою, пров'язуємо дві лицьові, пров'язуємо дві виворітні з допоміжної спиці
	Знімаємо дві петлі на допоміжну спицю перед роботою, пров'язуємо чотири виворітні, пров'язуємо дві лицьові з допоміжної спиці
	Знімаємо чотири петлі на дві допоміжні спиці перед роботою по дві петлі, пров'язуємо дві виворітні, пров'язуємо третю та чет-

Схема, за якою зв'язаний зразок на фото

	верту петлі лицьовими з другої допоміжної спиці, першу та другу петлі лицьовими з першої допоміжної спиці
	Знімаємо чотири петлі на дві допоміжні спиці за роботою по дві петлі, пров'язуємо дві лицьові, пров'язуємо третю та четверту петлі лицьовими з другої допоміжної спиці, першу та другу петлі виворітними з першої допоміжної спиці

Підготувала Вікторія БОГДАНОВА, керівник гуртка «В'язання спицями та гачком»

Її слова – це ілюстрація дійсності, а життя – феномен сильної жінки

1 серпня 2023 року виповнилося 110 років від дня смерті Лесі Українки. За модельною навчальною програмою «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Архипова В.П., Січкара С.І., Шило С.Б.) представлені твори легендарної поетеси, які учню-шестикласнику допомагають не лише розкрити поетичне кредо Лесі Українки, а й ознайомитись із її мріями та стражданнями.

Для більшої зацікавленості учнів у вивченні творчості легендарної поетеси і з нагоди пам'ятної дати пропонуємо медіазавдання до віршів Лесі Українки.

Зміст проєкту, слайди:

- 1-3 – вступні, де дається коротка інформація про мету;
- 4 – завдання до вірша Лесі Українки «Тиша морська», де зазначено, що учень має об'єднати подані уривки з художніми засобами (які представлені у вигляді теги¹ (хмаринки слів) і записати відповіді у відповідне поле.

На цьому ж слайді розміщені відповіді до слайду № 3;

7-10 – наочність для роздрукування;

11 – завдання до вірша Лесі Українки «Мрії». Діти мають відповісти на запитання, пов'язане із поезією (відгадати предмет, і потім – або сфотографувати його, або намалювати);

12 – завдання до вірша Лесі Українки «Як дитиною, бувало...». Здобувачі освіти мають відшукати відповідність між уривком із вірша (в кожному представленому фрагменті пропущено слово) і науково-популярною інформацією, що пов'язана із цим пропущеним словом. Також тут є і візуалізовані картинкі-підказки;

13 – завдання до вірша Лесі Українки «Співець». Гра «Детектор брехні». Якщо прочитаний рядок із вірша містить правдиву інформацію, учень відповідає: «ТАК» (умовно натискає зелену кнопку), або «НІ» (якщо ж в уривку є помилка – умовно натискає червону кнопку).

Для ознайомлення наводимо слайди 4, 11, 12, 13, де містяться медіазавдання.

Більше слайдів за посиланням: https://drive.google.com/drive/folders/1aCTT7XFC85zS21nM7a7t7FP-HW4iN678?usp=drive_link.
Аліна НОСАНЬ,
вчитель української мови та літератури СЗШ № 121, м. Дніпро

слово або термін, що асоціюється або надається фрагменту інформації (зображенню, географічній карті, відео-кліпу тощо), описуючи в такий спосіб фрагмент та даючи змогу здійснювати класифікацію на основі ключових слів та пошук інформації; елемент мови розмітки гіпертексту.
²Дескриптор – лексична одиниця (слово, словосполучення) інформаційно-пошукової мови, що служить для опису основного смислового змісту документів.

ЗАСНОВНИК ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО» – ПЕРВИННА ПРОФСПІЛКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ДНІПРОВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ» ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

Редакційна колегія:
В.М. ВАСИЛИНЕНКО, М.Г. ВАТКОВСЬКА,
Ю.М. МОГИЛА, М.І. РОМАНЕНКО,
В.Г. СЕРЕДНЯ, В.В. СИЧЕНКО, Л.О. ШАПРАН
Редактор, фотокор, дизайн і верстка Н.О. АНТОНЕНКО

САЙТ ОБЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО»: gdjerelo.jimdofree.com

Свідоцтво про реєстрацію ДП № 2244-982ПП від 24.01.2019.
Формат А3.

Адреса редакції:
49006, Дніпро, вул. Володимира Антоновича, 70, Дніпровська академія неперервної освіти.
Тел. 0952303947, 732-48-48.
E-mail: GDjerelo@ukr.net